

ЗАТВЕРДЖЕНО
Директор ЗПО «ДПТК»
« 28 » серпня 2026 р.
Олександр СТРИЛЕЦЬ

ПОГОДЖЕНО
Заступник директора ЗПО «ДПТК»
« 28 » серпня 2026 р.
Сергій ГОРДІЄНКО

МЕТОДИЧНА РОЗРОБКА ДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

З ДИСЦИПЛІНИ «СОЦІОЛОГІЯ»

Спеціальність: G19 Будівництво та цивільна інженерія

МОДУЛЬ 1. Теоретико-методологічні засади соціології та соціальна структура суспільства

ТЕМА 1.1 СР: Опрацювання класичних та сучасних соціологічних концепцій розвитку громадянського суспільства (ЗК1, РН1).

1. АКАДЕМІЧНИЙ ВСТУП ТА МЕТОДОЛОГІЧНІ ВКАЗІВКИ

Вивчення соціологічних концепцій громадянського суспільства є фундаментальним етапом у формуванні світогляду майбутнього інженера-будівельника, архітектора чи девелопера. У старій, пострадянській парадигмі технічний фахівець (виконроб чи проєктувальник) часто розглядався виключно як безмовний виконавець креслень та алгоритмів, ізольований від бурхливих суспільно-політичних процесів. Проте сучасна соціологія та урбаністика неблаганно доводять: житлова та цивільна інфраструктура — це не просто сукупність бетону, доріг та будинків, це жива, фізична оболонка відкритого суспільства, яка проєктується і функціонує виключно завдяки невидимому суспільному договору між владою, бізнесом (забудовником) та громадою.

Ця самостійна робота жорстко вимагає від слухача здійснити фаховий «соціологічний демонтаж» абстрактного поняття «громадянське суспільство». Здобувач повинен не просто механічно завчитати історичні прізвища європейських філософів, а глибоко проаналізувати феномен соціального капіталу та оцінити реальний вплив потужних громадських інституцій (профспілок будівельників, незалежних архітектурних палат, асоціацій інвесторів нерухомості, екологічних урбаністичних ініціатив) на формування прозорого, конкурентного ринку будівельних послуг. Розуміння цих глибинних процесів формує здатність інженера бути активним, небайдужим суб'єктом демократичної держави, який здатний сміливо захищати трудові права своїх бригад, безкомпромісно протидіяти корупції під час виграну будівельних тендерів та власноруч створювати інклюзивний, безбар'єрний і безпечний міський простір.

2. ТЕОРЕТИЧНИЙ БЛОК: СОЦІОЛОГІЯ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В БУДІВНИЦТВІ ТА ДЕВЕЛОПМЕНТІ

Завдання для опрацювання: Опрацювати наукові матеріали щодо еволюції ідей громадянського суспільства від класичної доби до сучасності та проаналізувати їхній прямий вплив на загальнокультурний, технічний та правовий рівень розвитку будівельної індустрії.

2.1. Макрорівень: Класичні концепції (Держава vs. Суспільство) Формування концепту громадянського суспільства нерозривно пов'язане з кривавою еволюцією уявлень про базові права людини та жорстким обмеженням влади монарха (абсолютистської держави).

- **Джон Локк та суспільний договір:** Англійський філософ першим чітко і назавжди розділив поняття суспільства та держави. За Локком, громадянське суспільство — це добровільне об'єднання вільних індивідів для колективного захисту своєї приватної власності (землі, житла), життя та природних свобод. Держава є лише тимчасовим, найманим менеджером (сервісом), якому суспільство делегує частину своїх владних повноважень. *В інженерно-будівельному контексті це означає, що суворі Державні будівельні норми (ДБН), експертизи проєктів чи правила техніки безпеки на висоті є не репресивним, каральним апаратом*

чиновників, а життєво необхідним консенсусом вільних громадян заради збереження тисяч життів (щоб будинки не падали).

- **Георг Вільгельм Фрідріх Гегель та «система потреб»:** Гегель визначав громадянське суспільство як надзвичайно складну сферу реалізації приватних економічних інтересів, яка об'єктивно існує між сім'єю та державою. Ключовим, несучим елементом він вважав «корпорації» (професійні цехові об'єднання). Для архітектурно-будівельної галузі ця глибока концепція пояснює історичне виникнення перших впливових гільдій каменярів (масонів), архітекторів та сучасних будівельних палат, які жорстко захищали інтереси та монополію своїх членів від свавілля державного апарату та недобросовісних феодалів (монополістів).

2.2. Мезорівень: Сучасні концепції (Соціальний капітал та публічна урбаністична сфера)

Сучасна європейська соціологія відходить від жорсткого, чорно-білого протиставлення держави і суспільства, фокусуючись на якості і щільності мережових зв'язків між громадянами.

- **Юрген Габермас та комунікативна дія:** Габермас запровадив надважливе поняття «публічної сфери» — відкритого простору, де громадяни вільно, раціонально і без примусу обговорюють гострі суспільні проблеми, формуючи незалежну громадську думку. Інструментом цієї сфери є незалежні медіа, соцмережі та громадські слухання. Для будівельної та девелоперської галузі це означає безапеляційну обов'язковість і законність громадських слухань (обговорень з мешканцями) перед вирубкою парків, зміною Генерального плану міста, ущільненням забудови або початком зведення висотного ЖК в історичному центрі.
- **Роберт Патнем та соціальний капітал:** Патнем емпірично довів, що успішність і багатство економіки та демократії прямо залежить від щільності горизонтальних мереж довіри (соціального капіталу). Чим більше люди добровільно об'єднуються у спілки (навіть у прості Об'єднання співвласників багатоквартирного будинку — ОСББ), тим вищий рівень їхньої здатності до ефективної колективної дії та самоврядування. Успішний багатомільйонний будівельний проєкт спирається саме на високий соціальний капітал — беззаперечну довіру між інвесторами, генеральним підрядником, субпідрядниками та кінцевими покупцями квартир.

Таблиця 1. Інститути громадянського суспільства у сфері будівництва та цивільної інженерії

Інститут громадянського суспільства	Соціологічна функція DOCX	Вплив на діяльність фахівця з будівництва (Інженера/Девелопера)
Незалежні профспілки будівельників	Жорсткий захист соціально-економічних та трудових прав базового робочого класу; протидія безкарній експлуатації.	Безкомпромісний контроль за дотриманням норм охорони праці, видачею касок та страховок, лімітуванням робочого часу (надурочних) монолітників та кранівників. Інструмент запобігання фатальним аваріям через перевтому бригад на висоті.
Професійні асоціації (напр., Конфедерація будівельників України, Спілка архітекторів)	Формування галузевих стандартів якості, цивілізоване лобювання інтересів легального бізнесу, обмін технологічними інноваціями (BIM).	Створення етичних кодексів девелоперів. Сертифікація кваліфікаційних навичок інженерів та архітекторів (видача сертифікатів). Захист національних компаній на міжнародному ринку будівництва.

Громадські організації (NGOs) урбаністів, екологів та борців із незаконною забудовою	Активний громадський контроль (Watchdogs), виявлення будівельної корупції, адвокація сталих рішень (Green Building) та збереження спадщини.	Вимагають від забудовників жорсткого переходу на екологічні європейські стандарти. Здійснюють незалежний громадський аудит законності виділення землі, перевіряють наявність інфраструктури (шкіл, садочків) у нових мікрорайонах.
Волонтерські та ветеранські об'єднання інженерів	Соціальна солідарність, оперативна кризова взаємодопомога, професійна реінтеграція комбатантів у цивільне будівництво.	Формування trauma-informed (екологічної) корпоративної культури на будівельних підприємствах. Мобілізація інженерних та технічних ресурсів будівельних компаній (кранів, екскаваторів) для потреб оборони (зведення фортифікацій) та ліквідації руйнувань після обстрілів міст.

2.3. Мікрорівень: Інженер-будівельник як відповідальний суб'єкт громадянського суспільства (Етика та Whistleblowing) Непорушною основою громадянського суспільства є конкретний індивід з високою, проактивною життєвою та професійною позицією.

- **Суб'єктність та відповідальність:** Інженер-будівельник сучасності не має жодного права ховатися за боягузливим аргументом «мені так наказало керівництво» або «інвестор вимагає економити». Фахова технічна експертиза наділяє інженера колосальною, майже божественною владою над життям тисяч інших людей. *Якщо інженер технагляду або ДІАМ (Державної інспекції архітектури та містобудування) за хабар ставить свій підпис на акті введення в експлуатацію житлового комплексу з критичними дефектами фундаменту чи пожежної сигналізації, він вчиняє не лише тяжкий кримінальний злочин, а й зраджує свій базовий громадянський та людський обов'язок.*
- **Інститут викривачів (Whistleblowing):** Це найвищий, найсміливіший прояв громадянської позиції фахівця на мікрорівні. Викривач — це працівник (наприклад, кошторисник або виконроб), який публічно повідомляє незалежну громадськість або антикорупційні правоохоронні органи (НАБУ) про крадіжки матеріалів, корупційні тендери, цинічне порушення екологічних норм або ігнорування техніки безпеки на своєму будівельному підприємстві, попри реальну загрозу звільнення чи фізичної розправи. Цей інститут є потужною імунною системою громадянського суспільства, що надійно захищає його від корпоративних зловживань та мафії забудовників.

3. ПРАКТИЧНИЙ БЛОК: АНАЛІТИЧНА РОБОТА ТА ПРОЄКЦІЯ НА СЬОГОДЕННЯ

Для успішного, якісного виконання цієї самостійної роботи здобувач повинен не лише сліпо законспектувати історичні факти, але й здійснити глибоку фахову екстраполяцію цього досвіду на надскладну сучасну будівельну та урбаністичну практику України в період її відбудови. Звітність виконується письмово у робочому зошиті або електронному документі.

Практична проєкція (Основне завдання СРС): Проаналізуйте, як саме класичні та сучасні концепції громадянського суспільства відображаються у реальному щоденному функціонуванні сучасних інституцій будівельної галузі, та залізною доведіть життєву, критичну необхідність громадського (урбаністичного) контролю за безпекою, екологією та якістю інфраструктури.

Вимоги до написання аналітичного висновку (Обсяг: 1-1,5 сторінки формату А4):

1. **Концептуальний аналіз:** Спираючись на знамениту теорію соціального капіталу Роберта Патнema, фахово поясніть, чому високий, беззаперечний рівень суспільної довіри (між державою, бізнесом і громадянами) є критично, економічно важливим для успішного залучення іноземних інвестицій у відбудову зруйнованих міст України в умовах післявоєнної

кризи. (Наведіть приклад успішної прозорої взаємодії волонтерських інженерних фондів, донорів та місцевих громад при швидкій відбудові зруйнованих мостів чи соціальних об'єктів (шкіл) без корупційних скандалів).

2. **Інституційний вимір:** Глибоко проаналізуйте ключову роль незалежних будівельних профспілок або сучасних громадських урбаністичних об'єднань (наприклад, рухів за збереження історичної архітектурної спадщини міста, рухів проти хаотичної забудови чи за створення інклюзивних безбар'єрних просторів) як потужних інструментів «публічної сфери» за Ю. Габермасом. Як саме ці активні громадяни за допомогою мітингів, петицій та судів змушують неповороткий державний апарат та жадібних приватних девелоперів змінювати варварські підходи і дотримуватися жорстких європейських стандартів якості та екології?
3. **Етика та громадянський обов'язок (Розв'язання дилеми):** Спираючись на фундаментальний концепт громадянського суспільства Джона Локка (де збереження життя, здоров'я і приватної власності людей є найвищою, абсолютною цінністю), розв'яжіть гостру моральну та кримінальну дилему: *Ви — головний інженер (виконроб) на зведенні багатопверхового житлового комплексу; генеральний директор (власник компанії) під загрозою негайного звільнення ультимативно вимагає від вас залити неякісний, дешевий бетон у несучі колони нижніх поверхів задля «оптимізації» кошторису та максимізації прибутку в умовах кризи.*
 - Сформулюйте ваш чіткий, покроковий алгоритм дій як свідомого європейського громадянина та етичного інженера (можливого викривача - whistleblower).
 - Аргументуйте свою відмову, прямо посилаючись на правові норми (ДБН, Кримінальний кодекс), інженерну етику та філософські норми захисту суспільного блага та людських життів.

ТЕМА 1.2 СР: Аналіз каналів соціальної мобільності в сучасній Україні на прикладі інженерно-технічних будівельних спеціальностей.

1. АКАДЕМІЧНИЙ ВСТУП ТА МЕТОДОЛОГІЧНІ ВКАЗІВКИ

Здатність будь-якого суспільства гарантовано забезпечувати своїм громадянам рівні, прозорі можливості для переміщення соціальною драбиною є найголовнішим індикатором його демократичності, відкритості та економічного здоров'я. Видатний класик соціології Питирим Сорокін вперше ввів фундаментальне поняття «каналів соціальної мобільності» (так званих соціальних ліфтів) — суспільних інститутів та механізмів, за допомогою яких цілеспрямований індивід може кардинально змінити свій соціальний та економічний статус. В екстремальних умовах глибоких соціально-економічних трансформацій та стратегічного виклику масштабного повоєнного відновлення інфраструктури сучасної України традиційні канали мобільності зазнають кардинальних, революційних змін.

Для майбутнього фахівця-архітектора чи керівника проєктів зі спеціальності 192 «Будівництво та цивільна інженерія» розуміння цих глибинних процесів має абсолютне екзистенційне та прагматичне значення. Висока технічна експертиза, здатність проєктувати у складних комп'ютеризованих системах (BIM-моделювання), навички управління багатомільйонними будівельними кошторисами та логістикою перетворюють сучасні інженерні професії на один із найпотужніших та найшвидших соціальних ліфтів сучасності. Ця самостійна робота жорстко вимагає від здобувача освіти здійснити фаховий, безкомпромісний «соціологічний аудит» власної обраної професії. Слухач повинен всебічно проаналізувати, як саме сучасна будівельна освіта, девелоперське підприємництво та унікальний кризовий військовий досвід дозволяють інженеру-будівельнику здійснювати стрімку вертикальну висхідну мобільність, переходячи від статусу простого найманого лінійного робітника чи стажера до ядра середнього класу, експертної містобудівної еліти або власника девелоперського бізнесу.

2. ТЕОРЕТИЧНИЙ БЛОК: КАНАЛИ СОЦІАЛЬНОЇ МОБІЛЬНОСТІ В БУДІВЕЛЬНІЙ ГАЛУЗІ

Завдання для опрацювання: Проаналізувати класичну теорію соціальної стратифікації та мобільності, чітко виокремити специфічні соціальні ліфти, що діють в інженерно-технічній сфері будівництва та архітектури в жорстких реаліях сучасної України.

2.1. Макрорівень: Освіта та інновації як інституціоналізований культурний капітал інженера В умовах Четвертої промислової революції (Індустрія 4.0) та цифровізації будівництва вища освіта остаточно перестає бути простою формальністю (отриманням "корочки") і перетворюється на ключовий, безальтернативний канал висхідної мобільності.

- **Конвертація знань у соціальний статус:** Згідно з соціологічною теорією П'єра Бурдьє, якісна фахова освіта — це надійна форма інституціоналізованого культурного капіталу, який в умовах ринку дуже легко і швидко конвертується в економічний капітал (високу зарплату інженера) та соціальний престиж. У сфері будівництва перехід від плоского 2D-креслення в AutoCAD до складного просторового 3D/4D BIM-моделювання (Revit, Navisworks), а також впровадження європейських еко-стандартів (BREEAM, LEED) створює абсолютно новий, елітний прошарок високооплачуваних фахівців — BIM-менеджерів та інженерів сталого розвитку.
- **Безперервне навчання (Lifelong learning):** Сучасні будівельні технології, матеріали та нормативи (ДБН) старіють і оновлюються кожні 3-5 років. Кресляр або виконроб, який самовпевнено зупинився у своєму розвитку і відмовляється вивчати нові технології, гарантовано зазнає болючої низхідної мобільності (незворотно втрачає високі доходи та професійний престиж, поступаючись місцем молоді). Натомість інженер, який постійно оновлює сертифікати інженера-проектувальника чи експерта з енергоефективності, здійснює стрімку вертикальну мобільність, стаючи незамінним, високооплачуваним експертом або головним інженером (ГП) великої девелоперської компанії.

2.2. Мезорівень: Девелоперське підприємництво, мілітарний досвід та соціальні мережі Сучасна будівельна галузь України формує унікальні, потужні соціальні ліфти, які об'єктивно зумовлені кризовими явищами та необхідністю післявоєнної відбудови.

- **Армія як канал мобільності:** Історично військова служба завжди була потужним соціальним ліфтом (згідно з П. Сорокіним). Сьогодні ветерани (зокрема військові інженери, сапери, понтонери), які здобули безцінний досвід зведення надскладних фортифікаційних споруд, швидкого відновлення переправ в екстремальних польових умовах та навички жорсткого управління бригадами під постійними обстрілами, повертаються в цивільне життя з колосальним, унікальним управлінським потенціалом. Їхній кризовий досвід робить їх ідеальними кандидатами на найвищі посади керівників проєктів (Project Managers), начальників дільниць та кризових менеджерів у будівельних корпораціях.
- **Економічний канал (Малий та середній будівельний бізнес):** Сфера цивільного будівництва, проєктування та ремонтних робіт залишається однією з найперспективніших та найдоступніших для старту власного високомаржинального бізнесу. Трасекторія «найманий майстер-оздоблювальник виконроб (бригадир) власник власної підрядної компанії або проєктного бюро» є класичним, хрестоматійним прикладом інтрагенераційної (внутрішньопоколіннєвої) стрімкої вертикальної висхідної мобільності.
- **Соціальний капітал (Нетворкінг у будівництві):** Формування бази лояльних клієнтів (інвесторів, замовників) та мережі надійних субпідрядників є формою накопичення потужного соціального капіталу, який у майбутньому гарантує інженеру-будівельнику абсолютну економічну незалежність від будь-якого конкретного роботодавця чи корпорації.

Таблиця 1. Види соціальної мобільності фахівця з будівництва та цивільної інженерії

Вид соціальної мобільності	Соціологічне визначення DOCX	Практичний приклад у спеціальності 192 (Будівництво)	Наслідки для особистості DOCX
Вертикальна висхідна	Переміщення індивіда з нижчої соціальної страти до вищої, об'єктивне зростання статусу, доходів і управлінської влади.	Звичайний лінійний виконроб проходить курси сертифікації, захищає проекти і стає Головним інженером проекту (ГП) великого будівельного холдингу або директором девелоперської фірми.	Кардинальне зростання рівня життя, перехід до середнього або вищого класу, колосальне розширення зони відповідальності.
Вертикальна низхідна	Болюча втрата соціального статусу, стрімке зниження престижу професії або рівня доходів.	Інженер-проектувальник категорично відмовляється вивчати сучасні BIM-технології (Revit), втрачає замовлення, звільняється з престижного бюро і переходить на низькооплачувану роботу креслярем старих схем.	Соціальна маргіналізація, економічна депривація (бідність), глибоке професійне вигорання та стрес.
Горизонтальна	Перехід індивіда в іншу соціальну або професійну групу без помітної зміни стратифікаційного статусу чи доходів.	Інженер з технічного нагляду переходить працювати з компанії, що будує житлові комплекси, в компанію, що займається промисловим будівництвом (заводів), на абсолютно аналогічну посаду та оклад.	Розширення професійного кругозору та здобуття нового досвіду без принципової зміни стратифікаційного (класового) рівня.
Інтергенераційна (Міжпокоління)	Зміна соціального статусу дітей порівняно з базовим статусом їхніх батьків.	Син звичайного муляра чи різнороба успішно здобуває диплом магістра цивільної інженерії та відкриває власну успішну міжнародну архітектурно-девелоперську компанію.	Яскрава ознака відкритості, справедливості та високої ефективності соціальних ліфтів у демократичній державі.

2.3. Мікрорівень: Аномія та бар'єри мобільності в умовах будівельних криз Соціологія також глибоко досліджує негативні фактори, які штучно блокують соціальні ліфти. Для сучасної України та її будівельної галузі такими непробивними бар'єрами часто є корупція, мафіозність ринку нерухомості, інфраструктурні руйнування та загальна соціальна аномія (стан ціннісної дезорієнтації, за Е. Дюркгеймом). Якщо талановитий інженер-випускник бачить, що найвищі посади в Державній інспекції архітектури та містобудування (ДІАМ), службах замовника чи муніципальних департаментах архітектури займають не завдяки реальній фаховій компетентності, а виключно через непотизм (кумівство) чи хабарництво, це шкідливо руйнує його мотивацію до чесного навчання та праці. Справжнє відновлення справедливості у призначенні будівельних кадрів (меритократія) та прозорість тендерів є найголовнішою умовою того, щоб канал будівельної освіти працював ефективно і на благо суспільства.

3. ПРАКТИЧНИЙ БЛОК: АНАЛІТИЧНА РОБОТА ТА ПРОЄКЦІЯ НА СЬОГОДЕННЯ

Ця самостійна робота є обов'язковим, критично важливим етапом соціологічної рефлексії здобувача освіти над власним професійним майбутнім. Здобувач повинен написати структурований, аргументований аналітичний текст, який чітко демонструє його здатність застосовувати соціологічні категорії до планування власного кар'єрного шляху та критичної оцінки стану будівельної галузі. Звітність виконується письмово у робочому зошиті або електронному документі.

Практичне завдання (Основне завдання СРС): Напишіть розгорнутий аналітичний звіт (есе) на тему: *«Мій професійний маршрут: аналіз ефективності каналів соціальної мобільності для інженера-будівельника в сучасній Україні»* (Обсяг: 1-1,5 сторінки формату А4).

Вимоги до розкриття теми (Алгоритм виконання):

- Діагностика соціальних ліфтів (Макрорівень):** Спираючись на класичну теорію П. Сорокіна, докладно опишіть, які саме соціальні інститути в сучасній Україні (державні тендери, приватні девелопери, іноземні інвестиційні фонди, ЗСУ, будівельні академії) діють як найбільш швидкі та ефективні «ліфти» для фахівців з будівництва. Наведіть конкретний, розгорнутий аргумент, чому перехід світової будівельної індустрії на комп'ютеризовані системи (BIM-менеджмент, параметричну архітектуру, 3D-друк) різко і незворотно підвищує соціальний престиж і статус сучасного інженера порівняно зі звичайним будівельником XX століття.
- Аналіз бар'єрів (Мезорівень):** Суворо та критично оцініть перешкоди на шляху вашої висхідної мобільності. Які фактори сьогодні можуть наглухо заблокувати кар'єрний ріст талановитого випускника (корупція під час отримання дозвільної документації, відсутність стартового капіталу для відкриття своєї фірми, застаріла матеріально-технічна база державних будівельних трестів чи тіньова економіка)? Запропонуйте соціологічно та економічно обґрунтований механізм подолання одного з цих бар'єрів (наприклад, через державні грантові програми «Робота для ветеранів на відкриття будівельного бізнесу або проходження незалежної європейської сертифікації інженерів FIDIC).
- Проектування власної траєкторії (Мікрорівень):** Намалуйте (опишіть текстово у вигляді алгоритму) покроковий план вашої особистої інтрагенераційної (внутрішньопоколіннєвої) вертикальної висхідної мобільності на найближчі 10 років. З якої соціальної страти (посади, наприклад, лінійного майстра) ви починаєте? Які конкретно технічні знання (ваш культурний капітал) та професійні зв'язки з інвесторами/підрядниками (ваш соціальний капітал) вам життєво необхідно здобути, щоб впевнено досягти статусу топ-менеджера девелоперської компанії, Головного інженера проєкту або впливового власника сучасного будівельного бізнесу?

КОНТРОЛЬНІ ЗАПИТАННЯ ДО СЕМІНАРСЬКОГО ЗАНЯТТЯ (ТЕМА 1.2 СР)

- Дайте визначення поняттю «канали соціальної мобільності» за П. Сорокіним та назвіть три основні «ліфти», які доступні сучасному інженеру-будівельнику в Україні.

2. Як теорія П. Бурдьє про «інституціоналізований культурний капітал» пояснює механізм конвертації диплома магістра цивільної інженерії у високий рівень доходів на ринку нерухомості?
3. У чому полягає суть вертикальної низхідної мобільності? Наведіть приклад того, як відмова інженера-проектувальника від Lifelong learning (небажання вивчати BIM-системи) призводить до його маргіналізації.
4. Яким чином військовий інженерний досвід (реінтеграція ветеранів-саперів або будівельників фортифікацій) виступає соціальним ліфтом для отримання керівних посад у цивільних девелоперських корпораціях?
5. Назвіть щонайменше два соціально-економічні бар'єри (прояви аномії), які штучно блокують кар'єрний ріст молодого фахівця в будівельній галузі, та запропонуйте шлях їх подолання.

ТЕМА 1.3 СР: Дослідження форм девіантної поведінки у професійному середовищі та інструментів соціального контролю на виробництві.

1. АКАДЕМІЧНИЙ ВСТУП ТА МЕТОДОЛОГІЧНІ ВКАЗІВКИ

Проблема відхилення від норм (девіації) є однією з центральних та найбільш досліджуваних у соціологічній науці. Для масштабних підприємств будівельної галузі та цивільної інженерії девіантна поведінка працівників виходить далеко за межі суто внутрішніх дисциплінарних порушень — вона прямо і безпосередньо корелює з колосальною техногенною небезпекою, багатомільйонними фінансовими збитками та прямою загрозою для життя людей (виробничий травматизм, падіння з висоти, обвали несучих конструкцій через прихований брак). Якщо академічна соціологія вивчає девіацію як абстрактний соціальний феномен, то для сучасного інженера-управлінця, виконроба чи керівника девелоперського проекту вона є системним виробничим ризиком, який потребує жорсткого математичного прогнозування та інституційної локалізації.

Ця самостійна робота вимагає від здобувача вищої та фахової освіти здійснити глибокий, фаховий «соціологічний демонтаж» причин порушення правил (нормативів ДБН, інструкцій з охорони праці, кошторисної дисципліни) на будівельному виробництві. Слухач повинен категорично відійти від примітивного, повсякденного розуміння девіації як наслідку «поганого характеру» чи «жадібності» робітника і проаналізувати її крізь призму фундаментальних теорій аномії (Е. Дюркгейм), структурного напруження (Р. Мертон) та сучасних концепцій соціального контролю. Розуміння цих соціально-психологічних процесів дозволить майбутньому фахівцю грамотно проектувати ефективні, антикризові системи управління на будівельному майданчику, де новітні технічні інструменти контролю (BIM-моніторинг витрат матеріалів, дрони, біометричні СКУД, камери зі штучним інтелектом) органічно поєднуються з найпотужнішим неформальним соціальним контролем (високою корпоративною культурою, професійною етикою та нульовою толерантністю бригади до порушників).

2. ТЕОРЕТИЧНИЙ БЛОК: СОЦІОЛОГІЯ ДЕВІАЦІЇ ТА СОЦІАЛЬНОГО КОНТРОЛЮ У БУДІВНИЦТВІ

Завдання для опрацювання: Дослідити природу девіантної поведінки в будівельній галузі, класифікувати види виробничих порушень та проаналізувати практичну ефективність формальних і неформальних інструментів соціального (та інженерно-технічного) контролю.

2.1. Макрорівень: Аномія та структурне напруження в девелопменті Будь-яка девіація має глибоке структурне та економічне підґрунтя. Видатний соціолог Роберт Мертон блискуче довів, що девіантна поведінка (наприклад, крадіжки інструментів, корупційні відкати на тендерах або шахрайство з обсягами робіт) виникає тоді, коли суспільство чи будівельна корпорація нав'язує індивіду жорсткі цілі (максимізація прибутку, здача будинку раніше строку), але не дає легальних, безпечних інституційних засобів для їх досягнення.

- **Економічна девіація (Інновація за Мертоном):** Якщо виконроб, інженер постачання або робітник-монолітник отримує неадекватно низьку заробітну плату (або має постійні затримки

виплат), але від нього категорично вимагають виконання надскладних планів заливки бетону чи економії фондів, виникає гостре структурне напруження. Індивід починає логічно, але протизаконно шукати "інноваційні" (девіантні, кримінальні) шляхи досягнення економічної мети: крадіжка та продаж «наліво» дорогої арматури, цементу чи пального для спецтехніки, підміна оригінальних європейських матеріалів на дешеві, неякісні контрафактні аналоги з привласненням різниці, "відкати" недобросовісним субпідрядникам.

- **Аномія (Безнормність):** В умовах масштабних криз (війна, різкі непередбачувані зміни законодавства, інфляція) старі виробничі норми руйнуються, а нові ще не сформовані та не інституціоналізовані. Це призводить до тотального стану аномії (за концепцією Е. Дюркгейма). У будівництві це страхотливо проявляється як масове, фаталістичне ігнорування техніки безпеки: монтажники свідомо не використовують страхувальні пояси на краю прірви, а інженери технагляду за хабар свідомо закривають очі на критичні дефекти (порушення міцності бетону), керуючись деструктивною логікою "зараз війна, не до правил, головне — швидко здати квадратні метри і заробити".

2.2. Мезорівень: Форми девіації та механізми соціальних санкцій на об'єкті Соціальний контроль — це універсальний механізм, за допомогою якого група або суспільство гарантує дотримання встановлених норм. Він реалізується через розгалужену систему санкцій (позитивних/негативних, формальних/неформальних).

Таблиця 1. Типологія девіантної поведінки на будівельному підприємстві та відповідні системи контролю

Тип девіації	Практичний прояв на будівельному майданчику чи в бюро DOCX	Механізм формального контролю (Технічний/Юридичний) DOCX	Механізм неформального контролю (Культурний/Груповий) DOCX
Делінквентна (Злочинна)	Крадіжка будматеріалів, інструментів, підробка актів прихованих робіт, корупція на тендерах, перебування на робочому місці (на висоті чи за кермом крана) у стані алкогольного чи наркотичного сп'яніння.	Впровадження цифрового BIM/ERP-обліку матеріалів, жорсткий GPS-трекінг техніки, алкорамки (Alcolock) на прохідній СКУД, кримінальні позови та звільнення за статтею.	Глибока зневага з боку колег, репутаційне знищення інженера, негласне внесення субпідрядника до "чорних списків" девелоперів міста (абсолютна професійна ізоляція).
Дисциплінарна (Організаційна)	Систематичні запізнення на зміну, ігнорування ДБН та	Цифрові турнікети СКУД, системи інтелектуального відеоспостереження (ШІ, що розпізнає відсутність каски), адміністративні	Потужний тиск з боку "здорової" частини бригади, оскільки запізнення одного бетонника автоматично

	стандартів компанії, порушення графіків режимів праці, робота без захисних касок і спецвзуття.	штрафи, суворі догани, позбавлення премій.	зриває загальний ланцюг робіт і б'є по відрядних доходах усього колективу.
Соціопатична (Токсична)	Жорстокий мобінг, систематичне цькування молодих інженерів-стажерів, ейджизм, сексизм, свідоме провокування конфліктів у штабі будівництва чи в побутівці робітників.	Внутрішні службові розслідування HR-відділу, звільнення за порушення корпоративного кодексу етики компанії, судові позови за ст. 2-2 КЗпП (мобінг).	Колективний бойкот агресора бригадою (остракізм), активне формування атмосфери нульової толерантності до принижень людської гідності.
Ретритизм (Втеча від реальності)	Професійне вигорання ГППа чи виконроба, абсентеїзм (прихована відсутність на об'єкті, постійні "перекури"), вживання психоактивних речовин у неробочий час, що критично впливає на концентрацію при роботі на висоті.	Обов'язкові медичні огляди перед зміною (допуск до робіт підвищеної небезпеки), адміністративне відсторонення від управління механізмами.	Втручання профспілкового комітету, інституту наставництва, психологічна емпатична підтримка "рівний-рівному" (Peer-to-peer) від колег-ветеранів.

2.3. Мікрорівень: Цифровий «Паноптикум» та етика інженерного нагляду Французький філософ Мішель Фуко у своїй епохальній праці «Наглядати і карати» описав моторошну концепцію ідеальної в'язниці — «Паноптикуму», де наглядач може бачити всіх ув'язнених, але вони не бачать наглядача. Це створює паралізуючий ефект постійної, невидимої присутності влади, змушуючи людей здійснювати жорсткий самоконтроль із відчуття страху.

- **Цифровізація будівельного майданчика:** Сучасне високотехнологічне будівництво є абсолютним технологічним втіленням цієї соціологічної концепції. Електронні прохідні (СКУД з біометрією та Face ID), дрони для безперервного геодезичного нагляду, камери зі штучним інтелектом (AI), що автоматично відстежують відсутність страховок та касок у

робітників, повністю і безповоротно нівелюють будь-який фізичний простір для прихованої девіації. Робітник або інженер точно знає, що цифрова система компанії постійно генерує масиви даних (Big Data), які фіксують кожну його секунду, дію та грам витраченого матеріалу.

- **Етика тотального контролю:** Для головного інженера чи керівника проєкту тут постає надзвичайно глибоке моральне та управлінське питання. З одного боку, цифровий будівельний паноптикум реально зводить кількість смертельних аварій і крадіжок бетону майже до нуля, заощаджуючи мільйони. З іншого боку, тотальний електронний контроль остаточно знищує людську довіру, багаторазово посилює психологічний стрес і перетворює кваліфікованого працівника на безправний "придаток машини". Соціальний контроль обов'язково має бути збалансованим: технічний відео- та цифровий нагляд має бути спрямований виключно на фізичну безпеку (попередження нещасних випадків та обвалів), а не на токсичний мікроменеджмент і приниження професійної гідності фахівця.

3. ПРАКТИЧНИЙ БЛОК: АНАЛІТИЧНА РОБОТА ТА ПРОЄКЦІЯ НА СЬОГОДЕННЯ

Ця самостійна робота є обов'язковим, екзаменаційним етапом підготовки здобувача до реального виконання функцій керівника (виконроба, начальника дільниці, ГППа), здатного холоднокривно аналізувати криміногенні ризики та ефективно управляти організаційною поведінкою на масштабному виробництві. Звітність виконується письмово у робочому зошиті або електронному документі.

Практичне завдання (Основне завдання СРС): Напишіть розгорнуте аналітичне есе-розслідування на тему: *«Анатомія девіації на будівельному об'єкті: від причин структурного напруження до проєктування цифрових систем соціального контролю»* (Обсяг: 1-1,5 сторінки формату А4).

Вимоги до розкриття теми (Алгоритм виконання):

1. **Діагностика девіації (Макроаналіз):** Оберіть один з найпоширеніших, найгостріших видів девіантної поведінки в будівельній галузі (наприклад, масова крадіжка та перепродаж будматеріалів, фінансові махінації з кошторисами, або систематичне, смертельно небезпечне ігнорування використання страхувальних систем на 20-му поверсі). Використовуючи соціологічну теорію структурного напруження Роберта Мертона, фахово поясніть приховані соціальні та економічні причини цього явища. Чому виключно жорсткі адміністративні покарання (штрафи, звільнення) без зміни базових умов праці (гідного рівня зарплат чи встановлення реалістичних, а не "космічних" строків здачі об'єкта) ніколи не викориняють цю девіацію повністю, а лише заженуть її в тінь?
2. **Архітектура контролю (Інженерна практика):** Опишіть технічною мовою, як сучасні цифрові технології (BIM-моделювання, ERP-системи складського обліку, геодезичні дрони, біометричні СКУД) виконують функцію формального (безжального) соціального контролю на будівництві. Як розумний інженер-керівник може перетворити ці класичні "каральні" інструменти стеження на потужну систему позитивних санкцій (наприклад, впровадження системи гейміфікації або KPI, де за підтверджену комп'ютером економію матеріалів і 100% дотримання техніки безпеки бригада автоматично, без затримок отримує фінансовий бонус на карту)?
3. **Етико-соціологічний висновок:** Спираючись на концепт "Паноптикуму" Мішеля Фуко, розкрийте гостру філософську проблему балансу між тотальним цифровим контролем компанії та психологічною довірою в будівельному колективі. Чому неформальний контроль (спільні професійні цінності, сильна корпоративна культура бригади, непорушна повага та довіра один до одного на висоті) є в довгостроковій перспективі набагато більш ефективним, дешевим та надійним інструментом запобігання девіації (аваріям), ніж найдорожча і найсучасніша система відеоспостереження зі штучним інтелектом?

КОНТРОЛЬНІ ЗАПИТАННЯ ДО СЕМІНАРСЬКОГО ЗАНЯТТЯ (ТЕМА 1.3 СР)

1. Згідно з теорією Р. Мертона, що таке "інноваційна" форма девіації? Наведіть приклад того, як нереалістичні строки здачі об'єкта змушують виконроба порушувати ДБН.
2. Поясніть концепцію "аномії" за Е. Дюркгеймом. Як війна або економічна нестабільність в країні впливають на ігнорування правил техніки безпеки робітниками на будівельному майданчику?
3. Які формальні та неформальні санкції існують для боротьби з делінквентною (злочинною) поведінкою, такою як крадіжка будівельних матеріалів? Чому неформальний ostracism (бойкот) часто діє сильніше за штраф?
4. Що таке концепція "Паноптикуму" М. Фуко, і яким чином сучасні цифрові технології (дрони, СКУД з Face ID) реалізують цю ідею на будівельних підприємствах?
5. Чому тотальний цифровий відеоконтроль на будівництві може мати негативні наслідки, і як етичний керівник може компенсувати психологічний тиск на робітників через позитивні санкції (мотивацію)?

МОДУЛЬ 2. Соціологія організації, праці та трудових відносин у будівельній галузі галузі

ТЕМА 2.1 СР: Розробка моделі ефективної організаційної культури та стилю лідерства на будівельному майданчику.

1. АКАДЕМІЧНИЙ ВСТУП ТА МЕТОДОЛОГІЧНІ ВКАЗІВКИ

Успіх сучасного будівельного підприємства, девелоперської компанії чи масштабного інфраструктурного проєкту лише на 30% залежить від якості матеріалів та будівельної техніки і на 70% — від людського капіталу. Стара, пострадянська парадигма управління, яка десятиліттями базувалася на «культурі котловану» (токсична маскуліність, нецензурна лайка, жорсткий авторитарний стиль управління виконробів, неформальні ієрархії бригад, повна відсутність психологічної безпеки), є абсолютно неконкурентоспроможною в умовах сучасної прозорої ринкової економіки та європейських стандартів девелопменту.

Для майбутнього інженера-будівельника, архітектора чи керівника проєкту (Project Manager) за спеціальністю 192 «Будівництво та цивільна інженерія» вміння свідомо конструювати здорову організаційну культуру є такою ж критично важливою технічною навичкою, як і здатність розрахувати несучу здатність конструкції чи розробити BIM-модель. Соціологія організацій математично доводить: стиль лідерства на будмайданчику безпосередньо впливає на плинність дефіцитних кадрів, рівень виробничого травматизму на висоті, якість зведених об'єктів (та лояльність інвесторів — NPS) і, зрештою, на загальну прибутковість бізнесу. Ця самостійна робота стратегічно спрямована на формування у здобувачів освіти міцних навичок соціоінженерного проєктування. Ви маєте навчитися аналізувати і свідомо обирати тип корпоративної культури (за класичною моделлю Камерона-Куїнна) та застосовувати дієві інструменти трансформаційного лідерства для побудови згуртованих, інклюзивних та високоефективних команд монолітників, проєктувальників та інженерів.

2. ТЕОРЕТИЧНИЙ БЛОК: СОЦІОЛОГІЯ УПРАВЛІННЯ ТА ЛІДЕРСТВА В БУДІВНИЦТВІ

Завдання для опрацювання: Проаналізувати типологію організаційних культур, глибоко дослідити еволюцію стилів лідерства в індустрії та інтегрувати trauma-informed (обізнаний з травмою) підхід у систему управління суворими трудовими колективами будівельної галузі.

2.1. Макрорівень: Діагностика організаційної культури (Модель Камерона-Куїнна) Американські соціологи Кім Камерон та Роберт Куїнн розробили фундаментальний інструмент оцінки організаційної культури (OCAI), що базується на Рамковій конструкції конкуруючих цінностей (Competing Values Framework). Будь-яке будівельне підприємство чи архітектурне бюро можна віднести до одного з чотирьох базових типів (або їхньої гібридної комбінації), залежно від ключового фокусу (внутрішній колектив чи зовнішній ринок) та структури (органічна гнучкість чи жорсткий контроль).

Таблиця 1. Матриця організаційних культур (Адаптовано для будівельної галузі)

Тип культури (OCAI)	Соціологічна характеристика DOCX	Прояв у будівельній індустрії та цивільній інженерії	Роль керівника (Інженера / ГІПа) DOCX
Кланова (Співпраця)	Фокус на внутрішній гнучкості. Організація як велика сім'я. Висока лояльність та турбота про працівників.	Ідеально для невеликих, бутикових архітектурних або ландшафтних бюро (до 15-20 осіб). Високий рівень наставництва: досвідчені ГАПи (головні архітектори) добровільно навчають стажерів. Мінімальна плинність кадрів.	Наставник, фасилітатор, «батько» колективу. Основний інструмент — глибока емпатія.
Адхократична (Творення)	Фокус на зовнішній гнучкості та інноваціях. Динамічне, креативне робоче середовище, готовність до технічного ризику.	Компанії, що спеціалізуються на інноваційному "зеленому будівництві" (Green Building), впровадженні складної параметричної архітектури, 3D-друку будинків та передових BIM-технологіях.	Новатор, візіонер. Готовність прощати помилки інженерів під час освоєння нових цифрових технологій (культура постійного експерименту).
Ринкова (Конкуренція)	Фокус на зовнішньому контролі. Орієнтація на фінансовий результат, жорсткі KPI, захоплення частки ринку нерухомості, агресивна конкуренція.	Великі девелоперські холдинги та генпідрядні організації масової житлової забудови. Кожна бригада чи інженер має жорсткий графік здачі квадратних метрів чи кубів бетону.	Жорсткий диктатор результату, конкурент. Управління через значні фінансові бонуси за швидкість та жорсткі штрафи за зрив дедлайнів. Високий ризик вигорання команди.
Ієрархічна (Контроль)	Фокус на внутрішньому жорсткому контролі. Формалізовані правила, суворі процедури, стабільність та абсолютна передбачуваність.	Державні будівельні трести, компанії, що будують стратегічні об'єкти (мости, АЕС, тунелі). Кожна дія тотально регламентована стандартами ДБН та інструкціями з техніки безпеки.	Координатор, суворий організатор. Управління виключно через дотримання посадових інструкцій, креслень та ДБН/ДСТУ.

2.2. Мезорівень: Еволюція лідерства — від Автократії до Трансформації Стиль лідерства є головним комунікативним механізмом трансляції загальної організаційної культури на мікрорівень бригади чи відділу. Класична тріада Курта Левіна (авторитарний, демократичний, ліберальний стилі) у сучасному високотехнологічному будівельному бізнесі невблаганно поступається місцем значно складнішим соціологічним концепціям лідерства.

- **Транзакційне лідерство:** Базується на прямому соціальному обміні. Інженер-управлінець (виконроб) чітко ставить виробничі завдання («залити 100 кубів фундаментної плити за зміну») і гарантує відрядну винагороду або жорсткий штраф за простій. Цей директивний стиль є вкрай ефективним у рутинних, масових процесах будівництва (Ринкова або Ієрархічна культура), але абсолютно не здатний мотивувати фахівця-проектувальника до вирішення нестандартних, складних інженерних задач оптимізації.
- **Трансформаційне лідерство (Ідеальна модель):** Сучасний керівник будівельного проекту — це справжній лідер, який надихає команду баченням результату, стимулює постійний інтелектуальний розвиток працівників (наприклад, направляє інженерів на курси з енергоаудиту чи новітнього ПЗ) та постійно проявляє індивідуальну турботу. Такий інженер власним, особистим прикладом демонструє найвищу етику праці на об'єкті. Замість того, щоб кричати і принижувати робітника за зіпсовану партію бетону або помилку в армуванні, трансформаційний лідер негайно організовує спокійний аналіз помилки, щоб унеможливити її системне повторення (впровадження принципу «Just Culture» — культури справедливості та нульового травматизму).

2.3. Мікрорівень: Емоційний інтелект (EQ) та Trauma-Informed менеджмент на будмайданчику
Професійне будівельне середовище сучасної України критично характеризується надзвичайно високим рівнем фонового стресу, постійною фізичною небезпекою, а також наявністю в трудових колективах ветеранів бойових дій та внутрішньо переміщених осіб (які часто втратили все).

- **Соціально-психологічний клімат:** Інженер-сучасник зобов'язаний володіти високим емоційним інтелектом (EQ) — здатністю безпомилково розпізнавати власні емоції та приховані емоції своїх підлеглих. Якщо висотник або кранівник приходить на зміну в стані глибокої апатії чи тривоги, жорсткий авторитарний стиль управління виконроба не змусить його працювати краще, а лише спровокує фатальний конфлікт або смертельну аварію на висоті.
- **Trauma-informed лідерство:** Обізнане з травмою керівництво безпечісно вимагає від головного інженера проектувати організаційну культуру, яка 100% гарантує психологічну безпеку. Це означає створення таких умов довіри, за яких працівник (і особливо ветеран) ніколи не боїться першим повідомляти про свої власні помилки, критичне фізичне виснаження або потребу у терміновому відпочинку. Культура психологічної безпеки в будівельній компанії жорстко і повністю виключає токсичні "будівельні" жарти, мобінг молоді, ейджизм по відношенню до літніх майстрів та будь-яку соціальну стигматизацію.

3. ПРАКТИЧНИЙ БЛОК: АНАЛІТИЧНА РОБОТА ТА ПРОЄКЦІЯ НА СЬОГОДЕННЯ

Ця самостійна робота є фінальним, найскладнішим етапом моделювання вашої майбутньої управлінської реальності. Ви повинні публічно виступити в ролі системного архітектора соціального простору вашого будівельного підприємства.

Практичне завдання (Основне завдання СРС): Розробіть детальний авторський проект-концепт *«Корпоративний кодекс та модель організаційної культури інноваційної девелоперської компанії (або великого будівельного майданчика)»*. Звітність виконується письмово (Обсяг: 1,5 - 2 сторінки формату А4).

Вимоги до виконання та жорстка структура проєкту:

1. **Профіль організаційної культури:**
 - Спираючись на соціологічну модель Камерона-Куїнна, свідомо оберіть і глибоко обґрунтуйте домінуючий тип корпоративної культури для вашого будівельного підприємства. Поясніть мовою економіки та соціології, чому саме цей обраний тип (наприклад, ефективна суміш Адхократичної (інноваційної) та Ринкової культури) гарантовано забезпечить найвищу рентабельність, безпеку праці та лояльність інвесторів в умовах надзвичайно високої конкуренції на ринку нерухомості та відбудови України.
2. **Матриця Лідерства та Емоційного Інтелекту:**

- Докладно опишіть ваш особистий, цільовий стиль управління на посаді Головного інженера проєкту (ГП) або Технічного директора будівельного холдингу. Як саме, на практиці, ви будете щоденно застосовувати принципи трансформаційного лідерства?
- *Наведіть алгоритм вирішення конкретного виробничого конфлікту:* Досвідчений, але вкрай консервативний виконроб (50+ років), який має беззаперечний авторитет у робітників, категорично відмовляється переходити на нову цифрову систему електронного журналу робіт на планшеті та BIM-звітність, відкрито саботуючи розпорядження молодого інженера з планування. Як ви професійно та етично вирішите цю кризу без авторитарного звільнення цінного практика?

3. Імплементація Trauma-informed підходу:

- Розробіть 3 конкретні, дієві правила для вашого Корпоративного кодексу будівельника, які юридично і фактично гарантуватимуть психологічну безпеку та безбар'єрну інклюзивність у вашому колективі (особливо в контексті щоденної взаємодії з працівниками-ветеранами на об'єкті).
- Опишіть, як ваша нова організаційна культура буде конструктивно реагувати на ненавмисну помилку робітника чи інженера (наприклад, випадкове критичне пошкодження дорогої опалубки, техніки або вже прокладених інженерних комунікацій на поверсі), щоб екологічно зберегти фахівця і, головне, не допустити приховування браку, який може призвести до обвалу будівлі в майбутньому?

КОНТРОЛЬНІ ЗАПИТАННЯ ДО СЕМІНАРСЬКОГО ЗАНЯТТЯ (ТЕМА 2.1 СР)

1. За моделлю Камерона-Куїнна, які ризики для інноваційного розвитку проєктного бюро несе надмірне домінування «Ієрархічної» (бюрократичної) організаційної культури?
2. У чому полягає принципова різниця між транзакційним та трансформаційним лідерством у контексті мотивації інженерно-технічного персоналу до вивчення нових будівельних технологій?
3. Поясніть концепцію «Just Culture» (культури справедливості). Чому жорстке покарання за ненавмисну помилку монолітника є менш ефективним, ніж аналіз системної причини цієї помилки?
4. Назвіть щонайменше дві ознаки «культури котловану» (застарілої моделі управління), які негативно впливають на бренд роботодавця та залучення молодих архітекторів у девелоперську компанію.
5. Як емоційний інтелект (EQ) виконроба допомагає запобігати виробничому травматизму під час організації робіт на висоті у змішаних бригадах (за участі ветеранів)?

ТЕМА 2.2 СР: Аналіз методів вирішення трудових конфліктів та забезпечення соціального захисту на підприємствах (ЗК8).

1. АКАДЕМІЧНИЙ ВСТУП ТА МЕТОДОЛОГІЧНІ ВКАЗІВКИ

Функціонування будь-якого сучасного будівельного підприємства, девелоперської компанії чи масштабного інфраструктурного проєкту є надзвичайно складним переплетінням гострих економічних, технологічних та соціальних інтересів. Там, де об'єктивно існує розподіл обмежених ресурсів — чи то нові баштові крани, сучасні геодезичні прилади (тахеометри), розподіл преміальних фондів або визначення вигідних обсягів робіт між підрядниками, — неминуче виникає соціально-трудовий конфлікт. У застарілій, авторитарній парадигмі управління будівництвом конфлікт сприймався виключно як «аномалія» або «бунт», яку виконробам потрібно було негайно придушити силовим адміністративним тиском чи погрозами звільнення.

Сучасна соціологія організацій доводить абсолютно протилежне: конфлікт є природним, закономірним індикатором системних недоліків та єдиною точкою росту будівельного підприємства. Для майбутнього інженера-керівника (спеціальність 192 «Будівництво та цивільна інженерія») вміння вчасно діагностувати латентну (приховану) фазу суперечки на об'єкті та перевести її в конструктивне

русло є критично важливою професійною компетенцією. Невирішений конфлікт на будівельному майданчику неминуче призводить до прихованого саботажу (навмисного затягування строків зведення, недбалості в армуванні), катастрофічної плинності висококваліфікованих інженерних кадрів та, як наслідок, різкого зниження рівня техногенної безпеки майбутньої будівлі. Ця самостійна робота має на меті озброїти здобувачів освіти науково обґрунтованими методами медіації (посередництва) та навчити проєктувати надійні системи соціального захисту, які діють як ефективні превентивні механізми проти деструктивних трудових криз у будівництві.

2. ТЕОРЕТИЧНИЙ БЛОК: СОЦІОЛОГІЯ ТРУДОВОГО КОНФЛІКТУ ТА СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ В ІНДУСТРІЇ

Завдання для опрацювання: Дослідити анатомію та стадії трудового конфлікту, проаналізувати стратегії поведінки сторін та визначити роль колективного договору як головного інструменту соціального захисту працівників будівельної компанії.

2.1. Макрорівень: Анатомія та функції конфлікту на виробництві Згідно з класичною теорією позитивно-функціонального конфлікту Льюїса Козера та Ральфа Дарендорфа, конфлікт не лише руйнує, але й виконує потужні конструктивні функції: він згуртовує групу перед викликами, стимулює технологічні інновації (наприклад, перехід на BIM-проєктування через суперечки про помилки в кресленнях) та відкрито розкриває слабкі місця в організації робіт.

Класифікація причин конфліктів на будівельних підприємствах:

- **Об'єктивні (Структурно-організаційні):** Застаріла система нормування праці (наприклад, монолітнику виділяють нереалістично мало часу на заливку складної конструкції); несправедлива відрядна система нарахування заробітної плати субпідрядникам; постійне порушення логістичних ланцюгів постачання бетону чи арматури, що призводить до простою бригад з вини керівництва; відсутність елементарних ергономічних умов (відсутність утеплених побутових або гарячого харчування взимку на об'єкті).
- **Суб'єктивні (Соціально-психологічні):** Токсичний стиль управління (перехід виконроба на особистості, нецензурна лайка, публічні приниження робітників); низький рівень емоційного інтелекту керівника проєкту; повна відсутність прозорого зворотного зв'язку між дирекцією (генпідрядником) та лінійними інженерами; мікроагресія або ейджизм у трудовому колективі.

Динаміка конфлікту: Інженер має глибоко розуміти стадії розвитку конфлікту: 1) Латентна стадія (накопичення прихованого невдоволення, мовчазне зниження продуктивності праці); 2) Інцидент (тригер, що запускає відкрите протистояння — наприклад, несправедливий штраф за нібито зіпсований матеріал); 3) Ескалація (відкритий страйк на поверсі, зупинка кранів, масове звільнення бригади); 4) Вирішення; 5) Постконфліктний синдром. Найвища майстерність управлінця-будівельника — фахово втрутитися та ліквідувати причину ще на латентній стадії.

2.2. Мезорівень: Стратегії вирішення (Сітка Томаса-Кілманна) та Інститут медіації Американські дослідники Кеннет Томас і Ральф Кілманн розробили фундаментальну двовимірну модель поведінки особистості в конфлікті, яка базується на двох векторах: прагнення захистити власні інтереси (асертивність) та прагнення врахувати інтереси іншої сторони (кооперація).

Таблиця 1. Матриця стилів вирішення конфліктів (Адаптовано для будівельної галузі)

Стратегія (Стиль)	Характеристика DOCX	Приклад застосування на будмайданчику / в девелопменті	Оцінка ефективності для Інженера-керівника DOCX
Уникнення (Avoiding)	Низька асертивність, низька кооперація. Боягузливе ігнорування проблеми.	Керівник проєкту свідомо "не помічає" гострого конфлікту між архітектором і виконробом через нереалістичні конструктивні рішення, сподіваючись, що вони самі якось розберуться на місці.	Абсолютно деструктивна. Конфлікт переходить у хронічну стадію, графіки зриваються, безпека і міцність будівлі падає.
Пристосування (Accommodating)	Низька асертивність, висока кооперація.	Миттєве задоволення ультимативних вимог	Тимчасовий ефект. Призводить до

	Одностороння поступка інтересам іншого.	бригади щодо безпідставного підвищення розцінок на кладку під загрозою їхнього звільнення, без аналізу ринкової вартості та рентабельності проєкту.	прямих фінансових втрат інвестора, руйнує авторитет керівника і не вирішує структурної проблеми.
Конкуренція (Competing)	Висока асертивність, низька кооперація. Авторитарне силове вирішення.	Директор девелоперської компанії під загрозою масового звільнення змушує робітників і машиністів кранів працювати надурочно (у штормовий вітер або вночі) без подвійної оплати, щоб закрити план місяця.	Швидко вирішує поточну локальну задачу, але вцент руйнує лояльність. Гарантовано веде до саботажу, браку та масової плинності кадрів.
Компроміс (Compromising)	Середня асертивність, середня кооперація. Пошук швидкого рішення, де обидві сторони йдуть на часткові поступки.	Два незалежні субпідрядники (монтажники вікон та фасадники) одночасно потребують єдиний вільний баштовий кран. Рішення: розділити час роботи крана по 4 години кожному, свідомо пожертвувавши швидкістю робіт обох.	Прийнятно для оперативних, екстрених рішень, але не усуває головної проблеми — дефіциту ресурсів на об'єкті.
Співробітництво (Collaborating)	Висока асертивність, висока кооперація. Спільний пошук інтегративного рішення, яке повністю задовольняє інтереси обох сторін.	ІДЕАЛЬНА МОДЕЛЬ. Спільний аналіз графіка робіт генпідрядником та субпідрядниками, і математичне обґрунтування перед інвестором закупівлі або оренди додаткової техніки (другого крана).	Найефективніша стратегія. Перетворює конфлікт на потужну інновацію та кардинальне покращення будівельного бізнес-процесу.

Інститут медіації: На сучасному підприємстві інженер часто виступає в ролі фахового медіатора (нейтрального посередника). Медіатор категорично не приймає рішення замість сторін; він професійно модерує процес переговорів, знижує емоційну напругу (переводить розмову з особистостей на мову креслень і фактів) і допомагає сторонам самостійно дійти згоди (співробітництва).

2.3. Мікрорівень: Соціальний захист як превенція (Trauma-Informed підхід) Найкращий, найдешевший спосіб вирішення конфлікту — це його запобігання через побудову надійної, безкомпромісної системи соціального захисту робітників. Інструментом юридичної формалізації цього захисту є Колективний договір — правовий документ, що укладається між роботодавцем (девелопером) та трудовим колективом. Чим детальніше він регламентує оплату праці, надурочні години на висоті, оплату лікарняних та умови відпочинку, тим менше залишається «сірих зон» для суб'єктивних суперечок і шантажу.

- **Охорона праці та Ергономіка:** Фізичний дискомфорт та небезпека є найпотужнішим каталізатором агресії. Забезпечення персоналу сучасними європейськими системами страхівки на висоті, безпечними сертифікованими риштуваннями, утепленим професійним спецодягом та теплими, чистими побутовками (з можливістю висушити одяг) — це базовий рівень соціального захисту, який автоматично знижує конфліктогенність на будівельному виробництві на 40%.

- **Trauma-Informed простір та Інклюзія:** В умовах повоєнної економіки соціальний захист категорично вимагає «обізнаного з травмою» підходу. Інженер-керівник повинен гарантувати створення психологічно безпечного середовища для ветеранів-будівельників, людей з інвалідністю та внутрішньо переміщених осіб. Це обов'язково включає: доступ до корпоративних програм психологічної підтримки, гнучкі графіки для медичної реабілітації після поранень, а також жорстке придушення (через корпоративний кодекс) будь-яких проявів мобінгу, булінгу чи цинічного знецінення чужого досвіду на об'єкті.

3. ПРАКТИЧНИЙ БЛОК: АНАЛІТИЧНА РОБОТА ТА ПРОЄКЦІЯ НА СЬОГОДЕННЯ

Ця самостійна робота є глибоким моделюванням вашої майбутньої управлінської діяльності. Ви повинні виступити в ролі жорсткого кризового менеджера (інженера-арбітра), здатного розібрати складний виробничий конфлікт та спроектувати надійну превентивну систему захисту прав будівельного колективу.

Практичне завдання (Основне завдання СРС): Розробіть детальний аналітичний звіт-проект на тему: *«Модель управління конфліктами та архітектура соціального пакета на інноваційному будівельному підприємстві (девелоперській компанії)»*. Звітність виконується письмово (Обсяг: 1,5-2 сторінки формату А4).

Вимоги до виконання та структура проєкту (Максимум 100 балів):

1. **Конфліктологічний аналіз виробничого кейсу (35 балів):**
 - *Ситуація:* На масштабному інфраструктурному будівництві виник гострий конфлікт поколінь та компетенцій. Керівництво запровадило нову відрядно-преміальну систему оплати. У результаті досвідчені муляри та монолітники (старшого віку) почали «перехоплювати» вигідні, швидкі, прості і дорогі обсяги робіт (наприклад, заливка великих прямих площ фундаменту), натомість хитро залишаючи молодим інженерам та монтажникам складну, брудну роботу зі зведення нестандартних архітектурних форм або складних BIM-вузлів (де потрібно багато часу на розбір креслень, але мало "кубів"). Молодь витрачає дні на складне армування, не заробляючи нормо-годин та грошей, і масово подає заяви на звільнення. На майданчику панує відкрита ворожнеча.
 - *Ваше завдання:* Спираючись на сітку Томаса-Кілманна, детально опишіть ваші дії як Головного інженера проєкту (ГІПа). Як саме ви організуєте процес медіації? Запропонуйте конкретне інженерне рішення в стилі «Співробітництво», яке назавжди ліквідує структурну причину (змінить підхід до тарифікації складної інтелектуальної/ювелірної роботи та рутинної заливки), щоб задовольнити обидві сторони і зберегти кадри.
2. **Проектування Соціального пакета (Забезпечення ЗК8) (35 балів):**
 - Розробіть структуру сучасного «Соціального пакета» (Benefit Package) для працівників вашої будівельної компанії, який діятиме як потужний нематеріальний мотиватор і превентивний засіб проти трудових страйків.
 - Включіть до нього мінімум 4 інноваційних пункти, специфічних для будівництва (наприклад: розширене медичне страхування від травм на виробництві, 100% компенсація витрат на профільне навчання новим технологіям (BIM, енергоаудит), пільгова іпотека або безвідсоткові позики на житло, яке будує сама компанія для своїх працівників).
 - Економічно обґрунтуйте доцільність цих витрат для інвестора-власника (наприклад, довести мовою цифр, як інвестиції у страхування і здоров'я різко знижують кількість лікарняних і простоїв, а навчання новим технологіям підвищує швидкість будівництва та LTV працівника).
3. **Етичний кодекс та Trauma-Informed Безбар'єрність (30 балів):**
 - Сформулюйте 3 конкретних, жорстких пункти (правила) для Колективного договору вашої будівельної компанії, які будуть беззаперечно і юридично захищати права працівників вразливих категорій (зокрема ветеранів-будівельників, що повертаються з фронту на виробництво, та інженерів з інвалідністю).
 - Поясніть, як особисто ви будете забезпечувати соціальну справедливість під час розподілу ресурсів у бригадах та жорстко формувати культуру нульової толерантності до дискримінації та ейджизму.

КОНТРОЛЬНІ ЗАПИТАННЯ ДО СЕМІНАРСЬКОГО ЗАНЯТТЯ (ТЕМА 2.2 СР)

1. Чому стратегія «Уникнення» при вирішенні конфлікту щодо порушень техніки безпеки на будівництві є юридично та управлінсько неприпустимою для виконроба?
2. Як нереалістичні норми виробітку (наприклад, завищений план з цегляної кладки) провокують об'єктивні (структурні) конфлікти між бригадами та відділом нормування?
3. Поясніть різницю між стратегіями «Компроміс» та «Співробітництво» за сіткою Томаса-Кілманна на прикладі розподілу будівельної спецтехніки між двома субпідрядниками.

4. Яку роль відіграє Колективний договір будівельного підприємства у превентивному запобіганні "італійським страйкам" та масовим звільненням інженерів?
5. У чому полягає суть інституту медіації, і чому нейтральний арбітр з охорони праці є ефективнішим за авторитарний крик директора компанії під час суперечки на об'єкті?

ТЕМА 2.3 СР: Дослідження факторів матеріальної та нематеріальної мотивації праці інженерно-технічного персоналу будівельних підприємств.

1. АКАДЕМІЧНИЙ ВСТУП ТА МЕТОДОЛОГІЧНІ ВКАЗІВКИ

Проблема мотивації праці є ключовим, стратегічним викликом для сучасного будівельного бізнесу та девелопменту. Гострий дефіцит висококваліфікованих інженерів-проектувальників, BIM-менеджерів, виконробів та досвідчених будівельників на ринку праці України змушує компанії жорстко конкурувати за таланти. Традиційна тейлористська модель управління, яка розглядала працівника виключно як «економічну людину» (Homo Economicus), що працює лише заради грошей, довела свою повну неефективність в умовах сучасного високотехнологічного будівельного виробництва.

Для майбутнього інженера-керівника (спеціальність 192) розуміння соціології мотивації є єдиним надійним інструментом утримання найціннішого ресурсу — людського капіталу. Сьогодні фахівець, який здатен розробити складну BIM-модель (інформаційну модель будівлі) або виконати надточний розрахунок несучих конструкцій висотної будівлі, не залишиться працювати в компанії, де панує токсична атмосфера або відсутні перспективи розвитку, навіть за дуже високу зарплату. Ця самостійна робота має на меті навчити здобувачів освіти проектувати комплексні системи мотивації, де матеріальні стимули (KPI, бонуси від здачі об'єктів) органічно та розумно поєднуються з нематеріальними (визнання, автономія рішень, психологічна безпека, кар'єрне зростання), суворо спираючись на класичні та сучасні соціологічні теорії.

2. ТЕОРЕТИЧНИЙ БЛОК: СОЦІОЛОГІЯ МОТИВАЦІЇ ТА СТИМУЛЮВАННЯ ПРАЦІ В БУДІВНИЦТВІ

Завдання для опрацювання: Проаналізувати двофакторну теорію мотивації, глибоко дослідити психологію справедливості в оплаті праці та вивчити дієві інструменти нематеріального стимулювання в умовах кризового (повоєнного) суспільства на об'єктах підвищеної небезпеки.

2.1. Макрорівень: Двофакторна теорія Фредеріка Герцберга на будівельному підприємстві Згідно з класичними дослідженнями соціолога Ф. Герцберга, фактори, що впливають на задоволеність роботою, діляться на дві незалежні групи. Розуміння цієї концепції є абсолютною базою для будь-якого управлінця в будівництві.

- **Гігієнічні фактори (Утримання):** Це безпосередні умови праці, зарплата, безпека та корпоративна політика компанії. На будівельному майданчику або в проектному бюро це: наявність утеплених побутових взимку, якісний сертифікований спецодяг та страхові системи, потужні комп'ютери для рендерингу креслень, своєчасна виплата базового рівня окладу, справні баштові крани, відсутність хамства з боку керівництва (інвестора). *Важливий соціологічний парадокс: наявність цих факторів не викликає мотивації працювати краще чи швидше, вона лише запобігає гострому невдоволенню. Але якщо їх немає — працівник миттєво звільняється.*
- **Мотиватори (Стимулювання):** Це вищі фактори, що безпосередньо пов'язані з характером самої праці (суспільне визнання, зона особистої відповідальності, професійне зростання). Інженер-проектувальник чи виконроб потужно мотивується, коли йому доручають складний, нестандартний, амбітний архітектурний об'єкт (визнання його експертності), коли компанія повністю оплачує йому поїздку на навчальний семінар з інноваційних технологій (наприклад, курси Autodesk Revit або міжнародну сертифікацію FIDIC), або коли він отримує публічну подяку від керівництва за геніальне вирішення складної інженерної колізії на об'єкті.

2.2. Мезорівень: Теорія справедливості Дж. Адамса та матеріальне стимулювання Матеріальна мотивація — це не просто сума грошей у відомості, це суб'єктивне сприйняття працівником справедливості їх розподілу. Теорія справедливості (Equity Theory) стверджує, що працівники постійно порівнюють співвідношення свого вкладу та винагороди зі співвідношенням інших колег-будівельників.

Соціологічна та економічна модель цього процесу виражається формалізованим рівнянням: $O_a / I_a = O_b / I_b$ Де O (Outcomes) — винагорода (зарплата, премії, закриті обсяги робіт), а I (Inputs) — вклад (зусилля, досвід, перепрацювання на морозі) індивідів а та б.

- **Приклад на виробництві:** Якщо керівник проекту (через особисті симпатії чи корупцію) постійно віддає всі «вигідні, швидкі та дорогі» обсяги робіт (наприклад, прямі монолітні заливки фундаменту) одній бригаді, а іншій дістається складна і низькооплачувана «брудна» робота (ювелірне зведення складних вузлів, переробка чужого браку), виникає гостре відчуття

соціальної несправедливості ($O_a / I_a < O_b / I_b$). Навіть якщо загальна зарплата залишається відносно високою, демотивована бригада знизить зусилля (почне працювати повільно) або влаштує саботаж.

- **Інструменти інженера-управлінця:** Впровадження абсолютно прозорої електронної системи KPI (Key Performance Indicators). Наприклад, жорстка відрядно-преміальна система в ERP, де кожен працівник бачить свій коефіцієнт трудової участі (КТУ) та розцінки. Введення солідних фінансових надбавок за «здачу етапів без зауважень інспектора технагляду та ДІАМ» (мотивація саме на якість будівництва, а не лише на кубатуру та швидкість).

2.3. Мікрорівень: Нематеріальна мотивація та Trauma-Informed підхід В умовах тривалого суспільного стресу (війна, постійна загроза обстрілів, економічна нестабільність) гроші втрачають свою мотивуючу силу набагато швидше, ніж психологічна безпека, стабільність та приналежність до надійного соціуму.

- **Гейміфікація та Визнання:** Проведення чесних внутрішніх корпоративних конкурсів («Кращий інженер проєкту місяця», «Бригада з нульовим травматизмом»), делегування відповідальних повноважень (офіційне призначення досвідченого виконроба чи головного архітектора наставником для молодих стажерів-випускників). Для багатьох висококваліфікованих фахівців офіційний статус наставника є значно вищим мотиватором, ніж разова грошова премія.
- **Trauma-Informed мотивація (Обізнана з травмою):** Інженер-керівник повинен чітко розуміти, що для ветерана, який повернувся на будівельний майданчик чи в офіс девелопера, стандартні мотиватори (кар'єрні перегони) можуть взагалі не працювати. Головним, найпотужнішим нематеріальним стимулом стає створення екологічного, спокійного, передбачуваного простору: гнучкий графік для проходження медичної чи психологічної реабілітації, розширене медичне страхування, абсолютна повага до його особистих кордонів та залізна нульова толерантність до булінгу в бригаді. Відчуття «надійного тилу» та безпеки на роботі формує найвищу, непорушну форму лояльності до компанії-забудовника.

3. ПРАКТИЧНИЙ БЛОК: АНАЛІТИЧНА РОБОТА ТА ПРОЄКЦІЯ НА СЬОГОДЕННЯ

Ця самостійна робота є вашим особистим управлінським проєктом. Ви маєте продемонструвати здатність не просто бездумно розподіляти зарплатний бюджет, а як архітектор конструювати соціальне середовище, яке мотивує працівників добровільно віддавати будівельній компанії свій найкращий інтелектуальний та фізичний ресурс.

Практичне завдання (Основне завдання СРС): Розробіть розгорнутий аналітичний проєкт на тему: «Архітектура комплексної системи мотивації інженерно-технічного персоналу на інноваційному будівельному підприємстві (девелоперській компанії)». Звітність виконується письмово (Обсяг: 1,5-2 сторінки формату А4).

Вимоги до виконання та критерії оцінювання (Максимум 100 балів):

1. **Аудит Гігієнічних факторів та Матеріального стимулювання (30 балів):**
 - Розробіть прозору, сучасну систему нарахування заробітної плати для відділу капітального будівництва або проєктного бюро (наприклад, комбінація гарантованого базового окладу + відсоток від закритих актів виконаних робіт + командний бонус за своєчасне проходження державної експертизи проєкту).
 - Спираючись на *теорію справедливості Дж. Адамса*, поясніть інженерною мовою, який алгоритм ви запровадите в електронній ERP/BIM-системі девелопера, щоб розподіл будівельних обсягів робіт (завдань) або проєктних розділів між інженерами та підрядниками був абсолютно об'єктивним, автоматизованим і ніколи не викликав підозр у корупції чи фаворитизмі з боку Головного інженера.
2. **Проектування Нематеріальних мотиваторів (35 балів):**
 - Запропонуйте 4 конкретних, нестандартних інструменти нематеріальної мотивації, які б залізно утримували в компанії висококласних, унікальних фахівців (BIM-менеджерів, провідних архітекторів, інженерів-конструкторів). *Підказка: відійдіть від застарілих радянських "дощок пошани".* (Приклади: повна оплата сертифікації за міжнародними стандартами FIDIC, впровадження інституту внутрішнього наставництва з наданням елітного статусу "Chief Expert", регулярні "технічні сніданки" з генеральним інвестором для обговорення світових урбаністичних інновацій, дозвіл на використання ресурсів компанії для власних стартапів).
 - Соціологічно обґрунтуйте, чому ці обрані заходи 100% задовольнять найвищі потреби ваших працівників (у суспільній повазі та самоактуалізації за ієрархією А. Маслоу).
3. **Етика та Trauma-Informed адаптація (35 балів):**

- Як керівник будівельного холдингу, розробіть спеціальний мотиваційний та адаптаційний пакет для інженерно-технічних працівників та робітників, які повертаються на будівельне виробництво після проходження військової служби (ветеранів).
- Які конкретно соціальні гарантії та психологічні умови (гнучкий графік, особлива медична страховка, жорстка комунікативна етика в бригадах) ви запровадите, щоб підприємство стало для них абсолютно безпечним, комфортним середовищем, а їхній унікальний кризовий лідерський досвід був максимально конвертований у підвищення загальної ефективності та безпеки роботи вашої будівельної компанії?

КОНТРОЛЬНІ ЗАПИТАННЯ ДО СЕМІНАРСЬКОГО ЗАНЯТТЯ (ТЕМА 2.3 СР)

1. Згідно з двофакторною теорією Ф. Герцберга, чому просто підвищення базового окладу (гігієнічного фактора) інженеру-конструктору не гарантує його довгострокової мотивації та самовіддачі?
2. Наведіть приклад порушення справедливості на будівельному майданчику за рівнянням Дж. Адамса. Якими будуть дії демотивованої бригади, якщо вони помітять фаворитизм виконроба при розподілі матеріалів?
3. Поясніть концепцію нематеріальної мотивації через "делегування відповідальності та автономію". Наведіть приклад, як це застосувати до досвідченого ВІМ-координатора.
4. Які елементи trauma-informed підходу необхідно впровадити в мотиваційний пакет для інженера-ветерана, щоб забезпечити його довгострокову лояльність до девелоперської компанії?
5. Чому застарілі інструменти мотивації (наприклад, "дошка пошани") не працюють для сучасних молодих інженерів-проектувальників покоління Z, і які інструменти гейміфікації чи визнання варто використати натомість?

МОДУЛЬ 3. Соціологія масових комунікацій, прикладні дослідження та соціальна стійкість суспільства

ТЕМА 3.1 СР: Аналіз впливу соціальних мереж та спеціалізованих медіа на формування суспільного іміджу будівельної галузі.

1. АКАДЕМІЧНИЙ ВСТУП ТА МЕТОДОЛОГІЧНІ ВКАЗІВКИ

У сучасному високошвидкісному інформаційному суспільстві об'єктивна економічна реальність багато в чому конструюється медіа. Для підприємств будівельної індустрії (від невеликої підрядної організації до національної девелоперської компанії чи архітектурного бюро) позитивний суспільний імідж є таким самим матеріальним і надзвичайно цінним активом, як і земельний банк, будівельна техніка чи фінансовий капітал. Будь-який технологічний процес на будмайданчику, архітектурне рішення забудовника чи інженерна помилка (дефект) миттєво стають об'єктом масового публічного обговорення завдяки соціальним мережам та агресивному феномену «громадянської журналістики». Для майбутнього інженера-управлінця, Головного інженера проекту (ГІПа) чи архітектора (спеціальність 192) глибоке розуміння механізмів масових комунікацій є абсолютно критичною професійною компетенцією. Соціологія медіа невблаганно доводить: лише один вірусний відеоролик у TikTok (наприклад, із тріщиною в стіні новобудови або падінням крана) або організована хвиля негативних відгуків у спеціалізованих спільнотах інвесторів може вщент і назавжди зруйнувати репутацію забудовника, що будувалася десятиліттями, та призвести до колапсу довіри і зупинки фінансування масштабного житлового комплексу. Ця самостійна робота стратегічно спрямована на формування у слухачів навичок медіа-аудиту та антикризового будівельного інжинірингу. Здобувач освіти має навчитися аналізувати інформаційні потоки, розпізнавати брудні маніпулятивні технології конкурентів (фейки, астротурфінг) та професійно проектувати надійні стратегії захисту цифрової репутації свого будівельного підприємства.

2. ТЕОРЕТИЧНИЙ БЛОК: СОЦІОЛОГІЯ МЕДІАПРОСТОРУ ТА РЕПУТАЦІЙНИЙ ІНЖИНІРИНГ У ДЕВЕЛОПМЕНТІ

Завдання для опрацювання: Проаналізувати соціологічні механізми формування громадської думки через соціальні мережі, вивчити специфіку комунікаційних криз у будівельній галузі та освоїти базові інструменти управління репутацією забудовника (ORM — Online Reputation Management).

2.1. Макрорівень: Теорія «Встановлення порядку денного» (Agenda-Setting) Класична теорія соціології масових комунікацій (розроблена М. Маккомбсом і Д. Шоу) безапеляційно стверджує: медіа не можуть прямо вказувати людям, *що саме* думати, але вони надзвичайно успішно вказують, *про що* саме суспільству думати сьогодні.

- **Медіатизація будівництва:** Будівельна галузь є надзвичайно чутливою, вразливою до медіатизації та гучних суспільних скандалів. Якщо традиційні ЗМІ та міські пабліки систематично фокусують увагу виключно на незаконних забудовах, корупції при отриманні

дозволів у ДІАМ (Державній інспекції архітектури та містобудування), знищенні історичної спадщини або трагедіях інвесторів довгобудів («Еліта-Центр», «Укрбуд»), у суспільстві миттєво формується стійкий, агресивний стереотип про всю галузь як про суцільну будівельну мафію. Це безпосередньо і руйнівно впливає на престижність інженерно-технічних професій: талановита молодь відмовляється вступати на будівельні факультети, а інвестори уникають фінансування інфраструктурних проєктів.

- **Фреймінг (Framing):** Медіа завжди подають інформацію в певній «рамці» (фреймі). Наприклад, новина про зведення масштабного висотного житлового комплексу замість занедбаної промзони може бути подана ЗМІ у позитивному фреймі «ревіталізація, прогрес, нова інфраструктура та робочі місця» або ж у вкрай негативному фреймі «жадібне ущільнення забудови, знищення зелених зон та колапс транспортної системи району». Інженер-керівник (або PR-директор девелопера) повинен вміти самостійно і проактивно задавати правильний, конструктивний інженерний фрейм для свого проєкту, формуючи позитивний порядок денний у громаді.

2.2. Мезорівень: Соціальні мережі та антикризові комунікації (Crisis Management) З тотальною появою соціальних мереж (Facebook, Instagram, TikTok, спеціалізовані портали нерухомості типу ЛУН, закриті Telegram-чати інвесторів) монополія традиційних журналістів на інформацію повністю зникла. Кожен незадоволений покупець квартири, мешканець сусіднього будинку або робітник зі смартфоном є потенційним, потужним медіа-каналом.

- **Феномен ехо-камер та алгоритмічних бульбашок:** Соціальні мережі алгоритмічно показують користувачам переважно той контент, який підтверджує їхні існуючі упередження та підсвідомі страхи. Якщо потенційний покупець нерухомості одного разу переглянув або лайкнув відео про «жахливу звукоізоляцію в новобудовах» або «обвал штукатурки», алгоритми постійно пропонуватимуть йому подібний тригерний контент, формуючи стійку, непереборну недовіру до якості всіх сучасних забудовників.
- **Механіка репутаційної кризи:** У девелопменті інформаційна криза майже завжди розвивається за класичним, блискавичним алгоритмом:
 1. *Інцидент:* Прорив інженерних мереж у щойно зданому будинку, падіння будматеріалів за паркан на припарковані авто, поява мікротріщини на фасаді або силове протистояння охорони будмайданчика з екоактивістами.
 2. *Оцифрування:* Очевидець знімає емоційне відео на камеру смартфона і викладає його в локальну групу ЖК у Viber або в TikTok.
 3. *Вірусне поширення (Ескалація):* Емоційний, скандальний контент (що викликає гнів, обурення, страх за інвестиції) поширюється у 6 разів швидше за будь-який сухий, нейтральний прес-реліз компанії.
 4. *Репутаційний та фінансовий збиток:* Катастрофічне падіння рейтингу компанії на Google Maps (до 1 зірки), масова відмова нових клієнтів від підписання угод, падіння відділу продажів на 30-40%, позапланові перевірки прокуратури та будінспекції.
- **Алгоритм дій інженера-керівника:** Боягузливе ігнорування, мовчання або видалення негативних коментарів інвесторів у соцмережах є фатальною управлінською помилкою (яка гарантовано викликає так званий «ефект Стрейзанд» — вибухове, помножене поширення приховуваної інформації). Сучасний антикризовий протокол компанії діє так: *швидке визнання факту проблеми миттєва локалізація на об'єкті експертне, спокійне пояснення причини (без емоцій, виключно мовою інженерних фактів, ДБН та експертиз) публічний звіт про усунення недоліку за рахунок компанії та виплату компенсацій постраждалим.*

2.3. Мікрорівень: Бренд роботодавця (Employer Brand), інформаційна гігієна та боротьба з маніпуляціями Сучасне будівельне підприємство агресивно і масово використовує соціальні мережі не лише для продажу нерухомості чи послуг, але й для залучення найкращих інженерних кадрів (HR-брендинг).

- **Employer Brand (Бренд роботодавця):** Висококласний архітектор, BIM-менеджер або досвідчений виконроб монолітних робіт перед тим, як прийняти offer компанії, детально вивчає відгуки колишніх працівників про неї на спеціалізованих порталах (наприклад, DOU для IT-інженерів або загальні сайти відгуків про роботодавців). Якщо інформаційне поле будівельного тресту глибоко токсичне (масові скарги на «чорну» зарплату, постійні невивплати підрядникам, злочинну економію на техніці безпеки, свавілля директорів), компанія назавжди втрачає доступ до якісного людського капіталу і змушена наймати найнижчокваліфікованих заробітчан, що неодмінно призведе до браку.
- **Астротурфінг та чорний PR:** Недобросовісні конкуренти-забудовники можуть активно використовувати незаконні технології штучного створення громадської думки (*астротурфінг*

— масово куплені негативні відгуки, атаки ботоферм, замовні фейкові статті-розслідування), щоб штучно знизити рейтинг вашого житлового комплексу або спровокувати фінансову паніку серед ваших інвесторів. Інженер-управлінець повинен володіти бездоганними навичками інформаційної гігієни: вміти з холодним розумом розрізняти органічний негатив (реальну скаргу мешканця на криву стяжку) від скоординованої інформаційної атаки ботів, оперативно реагуючи на справжні дефекти ремонтних бригад та юридично жорстко блокуючи відвертий наклеп через суди та офіційні експертизи.

3. ПРАКТИЧНИЙ БЛОК: АНАЛІТИЧНА РОБОТА ТА ПРОЄКЦІЯ НА СЬОГОДЕННЯ

Ця самостійна робота максимально реалістично моделює вашу майбутню відповідальну діяльність як головного інженера, антикризового комунікатора та бренд-менеджера вашого великого девелоперського проєкту. Ви повинні продемонструвати здатність холоднокрівно аналізувати токсичне інформаційне поле та приймати технічно, юридично і соціологічно вивірені управлінські рішення.

Практичне завдання (Основне завдання СРС): Розробіть розгорнутий аналітичний звіт-проєкт на тему: *«Медіа-аудит та стратегія управління цифровою репутацією будівельної (девелоперської) компанії в умовах гострої інформаційної кризи (на прикладі реального або гіпотетичного кейсу)»*. Звітність виконується письмово (Обсяг: 1,5-2 сторінки формату А4).

Вимоги до виконання та жорстка структура проєкту (Максимум 4 бали):

1. **Розбір інформаційної будівельної кризи (Медіа-аудит) (1.5 бали):**
 - *Завдання:* Змодельуйте (або візьміть з реального життя скандальних забудовників вашого міста) гостру ситуацію інформаційної кризи на вашому об'єкті. *Приклад:* У мережі TikTok та місцевих Telegram-каналах стає вірусним аматорське відео (понад мільйон переглядів), де обурений власник квартири у вашому щойно зданому дорогому ЖК звинувачує компанію у використанні найдешевших матеріалів, що загрожують життю, та показує довгу, моторошну наскрізну тріщину в нібито "несучій" стіні (яка насправді, згідно з проєктом, є лише поверхневою усадковою тріщиною в гіпсовій штукатурці міжкімнатної перегородки). Відео супроводжується агресивними закликами бойкотувати ваші нові проєкти, подавати колективні позови до суду та терміново виводити інвестиції з компанії.
 - *Аналіз:* Спираючись на соціологічні концепції, фахово поясніть, чому саме це аматорське відео стало таким вірусним (потужний емоційний тригер страху за життя родини та втрату грошей, архетипічний фреймінг «жадібна, цинічна корпорація-збудовник обманює бідну людину-інвестора»). Які конкретні прямі економічні наслідки (падіння акцій, зупинка продажів у відділі, перевірки ДІАМ) матиме цей репутаційний удар для вашого бізнесу протягом найближчого місяця, якщо його просто проігнорувати як "дурницю"?
2. **Проектування інженерно-комунікаційного алгоритму антикризової комунікації (1.5 бали):**
 - *Завдання:* Як Технічний директор, Головний архітектор або Керівник проєкту (ГПП), детально розпишіть покроковий алгоритм безкомпромісної реакції підприємства на цю кризу у соцмережах.
 - *Дії:* Напишіть чернетку (офіційної публічної відповіді (прес-релізу) компанії від вашого імені для екстреної публікації на всіх цифрових майданчиках забудовника. Ваша відповідь має базуватися на непорушних принципах прозорості, найвищої фаховості (наведення залізних інженерних доказів: публікація висновків незалежної будівельної експертизи об'єкта, доступне роз'яснення для неспеціалістів різниці між несучою бетонною конструкцією та газоблочною перегородкою, демонстрація сертифікатів безпеки на матеріали) та глибокої емпатії до наляканого клієнта. *(Якщо мікротріщина дійсно виникла через порушення технології вашим субпідрядником — чітко, без виправдань вкажіть, як саме ви її миттєво компенсуєте, усунете власним коштом за один день і які жорсткі зміни внесете в контроль якості технагляду на наступних об'єктах, щоб цього більше ніколи не повторилося).*
3. **Стратегія HR-брендингу та інфраструктурної соціальної стійкості (1 бал):**
 - Сформулюйте 3 потужних, системних інженерних кроки (проєкти) для формування непохитного позитивного, сталого інформаційного іміджу вашої девелоперської компанії на майбутні 5 років.
 - Як саме ви будете свідомо і системно використовувати спеціалізовані соціальні мережі (наприклад, професійний LinkedIn для інженерів або публікації в авторитетних архітектурних виданнях типу Pragmatika чи Хмарочос), щоб позиціонувати ваше підприємство як високоекспертне, екологічно відповідальне (сертифікація Green Building / використання енергозберігаючих фасадів) та глибоко соціально орієнтоване (масштабне будівництво інклюзивних підземних укриттів з подвійним призначенням, реінтеграція ветеранів-саперів у

будівельні бригади, створення безбар'єрних громадських просторів без парканів), тим самим надійно залучаючи до себе найкращих інженерів України та мільйонні іноземні інвестиції на відбудову?

КОНТРОЛЬНІ ЗАПИТАННЯ ДО СЕМІНАРСЬКОГО ЗАНЯТТЯ (ТЕМА 3.1 СР)

1. У чому полягає соціологічна теорія «встановлення порядку денного» (Agenda-Setting), і як систематичний негатив у регіональних ЗМІ щодо "незаконних забудов" впливає на престиж інженерно-будівельних професій?
2. Поясніть концепцію «фреймінгу» на прикладі того, як одну й ту саму новину про знесення старого промислового заводу під забудову можна подати суспільству з абсолютно протилежних (позитивного та негативного) ракурсів.
3. Чому гордовите ігнорування або таємне видалення гнівного коментаря інвестора в Instagram-профіль житлового комплексу є вкрай небезпечною управлінською помилкою (так званий «ефект Стрейзанд»)?
4. Що таке технологія "астротурфінг", і як саме девелоперська компанія чи генпідрядник може юридично та інформаційно захистити себе від штучно організованої атаки конкурентів за допомогою ботоферм?
5. Яким чином побудова сильного, прозорого бренду роботодавця (Employer Brand) у соціальних мережах допомагає будівельній компанії вирішувати проблему кадрового голоду та залучати найкращих BIM-менеджерів та архітекторів?

ТЕМА 3.2 СР: Підготовка проєкту міні-анкетування для вивчення потреб клієнтів будівельного напрямку.

1. АКАДЕМІЧНИЙ ВСТУП ТА МЕТОДОЛОГІЧНІ ВКАЗІВКИ

Успішне стратегічне управління сучасною девелоперською компанією, генеральним підрядом чи архітектурним бюро є абсолютно неможливим без постійного, глибокого соціологічного моніторингу задоволеності цільової аудиторії (інвесторів, покупців квартир, орендарів комерційних площ). В епоху сервісної економіки та шаленої конкуренції на ринку нерухомості базова технічна якість будівництва (міцність бетону, рівність стін) є лише мінімальною вимогою (гігієнічним фактором), тоді як справжня ринкова конкурентна перевага формується виключно на рівні клієнтського досвіду (Customer Experience — CX). Прикладне соціологічне опитування (зокрема метод Post-Occupancy Evaluation — оцінка після заселення) є головним науковим інструментом об'єктивного вимірювання цього досвіду. Для здобувачів вищої освіти за спеціальністю 192 «Будівництво та цивільна інженерія» вміння самостійно розробити валідну, репрезентативну та етичну соціологічну анкету є такою ж критично необхідною інженерною компетенцією, як і вміння скласти точний технічний кошторис чи розробити креслення в AutoCAD. Найменша методологічна помилка в конструюванні запитання (наприклад, використання сугестивних, тобто навідних, маніпулятивних питань) неминуче призводить до отримання викривлених, фальшивих даних. Прийняття багатомільйонних інженерних або управлінських рішень на основі такої "хибної соціології" гарантовано веде до фінансових катастроф (наприклад, проєктування непотрібної інфраструктури в ЖК, яка не буде користуватися попитом). Ця самостійна робота спрямована на формування міцних навичок прикладної соціологічної діагностики: від визначення правильної вибірки та вибору світових індексів лояльності (NPS, CSAT) до етичного (trauma-informed) формулювання запитань для вразливих груп населення (наприклад, інвесторів, які втратили попереднє житло через війну).

2. ТЕОРЕТИЧНИЙ БЛОК: МЕТОДОЛОГІЯ ПРИКЛАДНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ У ДЕВЕЛОПМЕНТІ

Завдання для опрацювання: Дослідити жорстку архітектуру соціологічної анкети, типи запитань, ключові метрики лояльності клієнтів будівельної компанії та етичні стандарти проведення польових і цифрових опитувань.

2.1. Макрорівень: Архітектура соціологічної анкети та типи питань Анкета для інвестора чи мешканця ЖК — це категорично не просто хаотичний список випадкових запитань, а жорстко структурований, відкалібрований вимірювальний інструмент, що суворо підпорядковується законам соціологічної логіки та психології сприйняття інформації.

Структурні блоки професійного опитувальника:

- **Вступ (Паспортичка):** Офіційне звернення до респондента (клієнта), чітке пояснення мети дослідження («Ми прагнемо інвестувати у покращення якості прибудинкової території та сервісу нашого житлового комплексу...»), залізни гарантії повної анонімності та коротка інструкція щодо заповнення.

- **Контактний блок («Розігрів»):** Легкі, нейтральні та прості запитання для зняття психологічної напруги та залучення респондента (наприклад: «Як часто ви особисто користуєтеся підземним паркінгом нашого ЖК?»).
- **Основний (Змістовний) блок:** Збір ключової, стратегічної інформації за допомогою закритих (так/ні), напівзакритих та шкальних запитань (наприклад, оцінка якості стяжки або роботи ліфтів).
- **Блок відкритих питань:** Надання вільного поля, можливість для респондента розгорнуто висловити власну думку чи скаргу без запропонованих нав'язаних варіантів (дозволяє виявити непередбачувані будівельні дефекти).
- **Соціально-демографічний блок:** Запитання про вік, стать, рівень доходу, склад сім'ї (розташовується суворо в кінці анкети, щоб не викликати передчасного опору чи відчуття втручання в особисте життя).
- **Правило воронки:** Запитання в анкеті завжди логічно розташовуються від найпростіших і найзагальніших до найскладніших, найгостріших та вузькоспеціалізованих.

2.2. Мезорівень: Ключові соціометричні індекси (NPS, CSAT, CES) у будівництві Для математичного оцифрування людських емоцій, задоволеності житлом та лояльності до бренду забудовника інженери-управлінці та маркетологи використовують стандартизовані міжнародні метрики.

- **CSAT (Customer Satisfaction Score):** Індекс задоволеності клієнта конкретною, точковою взаємодією з компанією. Вимірюється переважно за допомогою класичної Шкали Лікерта. *Приклад:* «Оцініть від 1 до 5 якість та професіоналізм спілкування з інженером відділу передачі нерухомості під час підписання акту огляду вашої нової квартири, де 1 — вкрай незадоволений, а 5 — абсолютно задоволений».
- **CES (Customer Effort Score):** Індекс зусиль клієнта. Вимірює, наскільки легко клієнту було отримати будівельну послугу чи вирішити проблему (наприклад, оформити договір розтермінування, домовитися про перепланування на етапі котловану або добитися усунення гарантійного дефекту вікна). Чим менше бюрократичних зусиль докладає клієнт, тим вища його лояльність до забудовника.
- **NPS (Net Promoter Score):** Індекс готовності рекомендувати (чистий індекс промоутерів). Головний, фундаментальний стратегічний показник здоров'я девелоперського бізнесу. Респонденту ставиться єдине, критичне запитання: *«З якою ймовірністю (за шкалою від 0 до 10) ви порекомендуєте купівлю квартири у нашій будівельній компанії своїм друзям, родичам та колегам?»*.
 - *Аналітика NPS:* Відповіді 9-10 — це **«Промоутери»** (лояльні фанати та адвокати бренду, що генерують нові продажі); 7-8 — **«Нейтралі»** (пасивні клієнти, які легко підуть до конкурента); 0-6 — **«Детрактори»** (критики, які руйнують репутацію ЖК у соцмережах). NPS розраховується за формулою: %Промоутерів - %Детракторів. Якщо показник від'ємний, будівельне підприємство перебуває в глибокій системній кризі, незважаючи на зовнішню технічну справність та красу зведених об'єктів.

2.3. Мікрорівень: Валідність та Trauma-Informed комунікація в дослідженнях Найбільша, фатальна загроза для прикладної соціології в девелопменті — це нещирі, брехливі відповіді, які є наслідком непрофесійного формулювання запитань дослідником.

- **Сугестивні (навідні) питання:** Маніпулятивне питання, яке вже містить у собі приховану підказку або агресивно нав'язує думку забудовника. *Неправильно (Сугестивно):* «Чи погоджуєтеся ви, що планування квартир у нашому новому ЖК стали набагато комфортнішими та сучаснішими?» (Респондент під психологічним тиском підсвідомо схильний погодитися, що дає брехливу 100% задоволеність у звіті). *Правильно (Валідно):* «Оцініть зміну рівня ергономіки та комфорту планувальних рішень у наших нових будинках порівняно з попередніми об'єктами (Шкала від "Значно погіршилися" до "Значно покращилися")».
- **Trauma-Informed підхід (Екологічність та Інклюзія):** Опитування щодо потреб клієнтів (особливо ветеранів, осіб з інвалідністю внаслідок війни, ВПО, які купують житло за держпрограмою «ЄОселя» після втрати власного дому) вимагає максимальної делікатності та емпатії. Інженер-аналітик повинен категорично уникати стигматизуючої лексики. Питання мають бути об'єктивізовані на інфраструктуру, а не на медичний стан. *Замість:* «Чи важко вам, як людині з інвалідністю (чи пораненням), спускатися до нашого підземного укриття під час тривоги?» (фокус на ваді та травмі), слід професійно запитати: «Оцініть рівень фізичної безбар'єрності, освітлення та зручності пандусів при доступі до укриття нашого житлового комплексу» (фокус виключно на якості архітектурної інфраструктури).

3. ПРАКТИЧНИЙ БЛОК: АНАЛІТИЧНА РОБОТА ТА ПРОЄКЦІЯ НА СЬОГОДЕННЯ

Ця самостійна робота є вашим реальним практичним проектом з конструювання точного соціологічного інструментарію. Ви повинні яскраво продемонструвати здатність трансформувати складну інженерно-управлінську чи архітектурну проблему у валідну систему соціологічних запитань, які дадуть об'єктивні цифрові дані для прийняття стратегічних девелоперських рішень.

Практичне завдання (Основне завдання СРС): Розробіть детальний проект на тему: «Конструювання міні-анкети для аудиту клієнтського досвіду (*Post-Occupancy Evaluation*) на об'єкті будівельної / девелоперської компанії» (Обсяг: 1,5 - 2 сторінки формату А4).

Вимоги до виконання та жорсткі критерії оцінювання (Максимум 4 бали):

1. Проектування архітектури опитувальника (1.5 бали):

- *Завдання:* Виберіть один із двох об'єктів для соціологічного дослідження: А) Велика девелоперська компанія (опитування інвесторів, які щойно отримали ключі від квартир); Б) Архітектурне/Проектне бюро (опитування B2B замовників — генпідрядників або інвесторів щодо якості виданої проектною документації).
- *Дія:* Складіть повний, вивірений текст міні-анкети (рівно 7 запитань), суворо дотримуючись «правила воронки». Анкета обов'язково повинна містити:
 1. Короткий вступ (звернення до цільової аудиторії з поясненням мети і гарантією анонімності).
 2. Одне контактне запитання («розігрів»).
 3. Одне стратегічне запитання на вимірювання NPS (готовність рекомендувати).
 4. Два запитання з використанням Шкали Лікерта (на оцінку компетентності інженерного персоналу та якості змонтованих інженерних комунікацій / вікон).
 5. Одне відкрите запитання (для вільного якісного фідбеку щодо будівельних дефектів).
 6. Одне соціально-демографічне запитання для подальшої маркетингової сегментації.

2. Методологічне обґрунтування та Валідність (1.5 бали):

- *Аналіз:* Детально проаналізуйте кожне з ваших 7 створених запитань. Поясніть з точки зору соціології, чому ви сформулювали його саме так. Яку саме конкретну управлінську або технічну інформацію отримає Головний інженер або Директор з якості компанії з кожного конкретного запитання?
- *Доказ від супротивного:* Наведіть приклад того, як одне з ваших запитань (наприклад, щодо якості благоустрою території) могло б випадково виглядати у сугестивній (навідній) формі, і чітко поясніть, як ця методологічна помилка могла б спотворити загальну статистику дослідження і призвести до збитків.

3. Етичний (Trauma-Informed) аудит та Інклюзія (1.0 бал):

- *Завдання:* Сформулюйте до вашої будівельної анкети одне додаткове сенситивне (чутливе) запитання, головна мета якого — перевірити, чи є зведена інфраструктура вашого підприємства (житловий комплекс, паркінг, укриття або офіс продажу) абсолютно комфортною та безбар'єрною для клієнтів-ветеранів та інших маломобільних груп населення.
- *Обґрунтування:* Доведіть науково, що формулювання цього запитання 100% відповідає європейським принципам trauma-informed комунікації, абсолютно не порушує особистих психологічних кордонів респондента і використовує виключно коректну (person-first) термінологію, суворо концентруючись на якості та архітектурі сервісу/будівлі, а не на особистих медичних травмах чи втратах клієнта.

КОНТРОЛЬНІ ЗАПИТАННЯ ДО СЕМІНАРСЬКОГО ЗАНЯТТЯ (ТЕМА 3.2 СР)

1. Яким чином використання сугестивного (навідного) запитання в анкеті забудовника руйнує об'єктивність дослідження і до яких хибних інженерних рішень це може призвести? Наведіть приклад.
2. Поясніть різницю між індексами CSAT (задоволеність взаємодією) та NPS (чистий індекс промоутерів). Чому високий рівень CSAT під час передачі ключів не гарантує високого NPS через рік проживання у будинку?
3. У чому полягає соціологічне «правило воронки» при конструюванні анкети для інвесторів нерухомості, і чому соціально-демографічний блок завжди розміщується наприкінці?
4. Сформулюйте одне валідне запитання з використанням "Шкали Лікерта" для оцінки якості роботи ліфтового обладнання в новозбудованому житловому комплексі.
5. Як концепція "person-first language" (мови, орієнтованої на людину) допомагає уникнути ретравматизації клієнтів-ВПО під час проведення опитувань щодо якості соціального житла?

ТЕМА 3.3 СР: Опрацювання принципів розбудови безбар'єрного та інклюзивного простору на будівельному підприємстві з урахуванням потреб ветеранів та маломобільних груп населення.

1. АКАДЕМІЧНИЙ ВСТУП ТА МЕТОДОЛОГІЧНІ ВКАЗІВКИ

У сучасній європейській парадигмі сталого розвитку суспільства фізичний простір підприємства розглядається не просто як місце виконання виробничих функцій, а як потужний соціологічний інструмент, що щоденно формує соціальну структуру, рівність або, навпаки, дискримінацію. Історично індустріальні та будівельні об'єкти (зокрема будівельні майданчики, заводи ЗБВ, проєктні інститути) проєктувалися виключно для усередненого, фізично абсолютно здорового працівника, що автоматично і жорстко виключало з ринку праці величезні соціальні групи.

Повоєнна відбудова України диктує принципово нові, безпеліційні умови для інженерів спеціальності 192 «Будівництво та цивільна інженерія». Повернення з фронту сотень тисяч ветеранів (значна частина яких має поранення, ампутації або досвід бойової психічної травми) категорично вимагає переходу від застарілої «медичної моделі» інвалідності (де проблема вбачається в самій людині) до сучасної «соціальної моделі» (де інвалідність є прямим наслідком штучних бар'єрів у навколишньому середовищі). Ця самостійна робота має на меті навчити майбутніх управлінців, архітекторів та інженерів проєктувати абсолютно безбар'єрний простір, глибоко інтегруючи принципи Універсального дизайну та trauma-informed підходу в суворі реалії будівельних майданчиків, штабів будівництва, логістичних складів та клієнтських зон девелоперських компаній.

2. ТЕОРЕТИЧНИЙ БЛОК: СОЦІОЛОГІЯ ПРОСТОРУ ТА ІНКЛЮЗИВНИЙ ІНЖИНІРИНГ У БУДІВНИЦТВІ

Завдання для опрацювання: Проаналізувати соціологічні концепції виробництва простору, принципи Універсального дизайну та фізіологічні/психологічні вимоги до робочого будівельного середовища для ветеранів.

2.1. Макрорівень: Соціологія простору (Анрі Лефевр) та Соціальна ексклюзія Французький філософ та соціолог Анрі Лефевр у своїй фундаментальній теорії «виробництва простору» довів, що фізичне середовище є продуктом соціальних відносин і водночас найпотужнішим інструментом їх відтворення та закріплення.

- **Просторова сегрегація на будівельному підприємстві:** Якщо в проєктному бюро або штабі будівництва (побутовому містечку) роздягальня чи відділ кадрів знаходиться на другому поверсі без ліфта, а доступ до робочого місця вимагає подолання високих порогів чи сходів, цей інженерний простір здійснює жорстку соціальну ексклюзію (виключення). Він буквально, математично відфільтровує висококваліфікованих інженерів-кошторисників, BIM-координаторів чи диспетчерів з ампутаціями нижніх кінцівок, цинічно позбавляючи їх базового права на працю та соціалізацію.
- **Від безбар'єрності до Універсального дизайну:** Безбар'єрність часто сприймається архітекторами примітивно — як бетонний пандус біля входу для "галочки" перед перевіркою ДІАМ. Натомість справжня соціологія інклюзії вимагає впровадження *Універсального дизайну* — філософії проєктування, за якої будь-яке середовище є однаково зручним, безпечним і гідним для всіх без винятку (людей з інвалідністю, людей літнього віку, вагітних жінок, працівників з важкими вантажами) без необхідності принизливої спеціальної адаптації.

2.2. Мезорівень: Фізична та інформаційна доступність (згідно з ДБН В.2.2-40:2018) Інженер-керівник повинен вміти трансформувати соціологічні гуманістичні принципи у чіткі, вимірювані технічні рішення, спираючись на Державні будівельні норми щодо інклюзивності будівель і споруд.

- **Модернізація робочого простору (Фізичний вимір):**
 - *Робочі місця:* Заміна застарілих, травмонебезпечних робочих місць на сучасні ергономічні (наприклад, столи з регулюванням висоти для проєктувальників, автоматизація важких процесів в'язки арматури, використання підйомників-пеканісок замість хитких риштувань для маломобільних фахівців з контролю якості).
 - *Логістика об'єкта/офісу:* Розширення проходів між робочими столами чи в побутових (мінімум 1,5 метра для вільного розвороту крісла колісного), повне усунення порогів, використання антиковзких полімерних покриттів з кольоровим контрастним маркуванням небезпечних виробничих зон та перепадів висот.
- **Інформаційна інклюзія:** Навігація на великому будівельному хабі або в офісі забудовника має обов'язково дублюватися кількома каналами. Візуальні вказівники та знаки безпеки мають містити великий контрастний шрифт (для людей з порушенням зору), мнемосхеми та тактильні смуги. Робочі інструкції з охорони праці та складне BIM-ПЗ на планшетах майстрів повинні мати вбудовані функції екранного читання (Screen Readers).

2.3. Мікрорівень: Trauma-Informed простір (Ергономіка та Акустика на будівництві) Успішна реінтеграція ветеранів у будівельну галузь вимагає обов'язкового врахування не лише фізичних, але й складних психологічних потреб, пов'язаних із наслідками бойової травми (зокрема, ПТСР). Будівельний майданчик є джерелом надзвичайно потужних сенсорних подразників, які можуть виступати травматичними тригерами.

- **Акустичний контроль (Зниження шумового забруднення):** Звуки забивання паль (копрів), падіння металевих балок, різкі сигнали баштових кранів та великогабаритних самоскидів максимально імітують звуки бойових дій та вибухів. *Інженерне рішення:* жорстке попередження бригад по радіо перед гучними роботами; заміна технологій (наприклад, використання методу вдавлювання паль замість ударного забивання); використання безщіткового акумуляторного інструменту; забезпечення працівників якісними шумопоглинаючими навушниками (берушами); встановлення акустичних панелей у штабах будівництва.
- **Візуальна передбачуваність та зони розвантаження:** Працівники з гіперпильністю (поширений наслідок ПТСР) відчують гостру тривогу і стрес, коли не контролюють простір позаду себе або коли поруч є різкі миготливі вогні (наприклад, зварювальні роботи без екранів). Робочі місця (столи проєктувальників, місця диспетчерів бетоновузла) мають розташовуватися спиною до капітальної стіни, з максимально широким кутом огляду входу. Будівельне підприємство обов'язково повинно мати обладнану «Тиху кімнату» (Sensory Room) у побутовому містечку — якісно звукоізольоване, нейтрально освітлене приміщення без виробничого шуму та вібрацій, де працівник може провести 15 хвилин для стабілізації нервової системи у разі перенавантаження.

3. ПРАКТИЧНИЙ БЛОК: АНАЛІТИЧНА РОБОТА ТА ПРОЄКЦІЯ НА СЬОГОДЕННЯ

Ця самостійна робота є вашим комплексним інженерно-соціологічним проєктом. Ви маєте переконливо продемонструвати здатність мислити як сучасний архітектор бізнес-процесів та простору, для якого конституційні права людини та її гідність є базовими, непорушними константами при проєктуванні будь-якого будівельного підприємства.

Практичне завдання (Основне завдання СРС): Розробіть розгорнутий проєкт-стратегію на тему: *«Архітектура інклюзії: Комплексний аудит та модернізація будівельного підприємства (штабу будівництва / девелоперського офісу) для забезпечення безбар'єрності та trauma-informed середовища»*. Звітність виконується письмово (Обсяг: 1,5-2 сторінки формату А4).

Вимоги до виконання та жорсткі критерії оцінювання (Максимум 100 балів):

1. **Аудит фізичного простору та Універсальний дизайн (35 балів):**
 - *Завдання:* Змодельуйте типову, застарілу інфраструктуру будівельного об'єкта чи офісу забудовника (наявність високих порогів у вагончиках, вузькі турнікети СКУД, відсутність ліфтів у штабі, сходи без поручнів, відсутність контрастного маркування сходів).
 - *Рішення:* Складіть детальний інженерний план модернізації цього приміщення згідно з 7 принципами Універсального дизайну та нормами ДБН В.2.2-40:2018. Опишіть мінімум 5 конкретних, життєздатних технічних рішень, які дозволять досвідченому майстру або інженеру-кошториснику, що користується кріслом колісним (після поранення), повноцінно і самостійно виконувати свої обов'язки на вашому об'єкті. Обґрунтуйте економічну доцільність цих витрат для керівництва (наприклад, збереження унікальної експертизи, розширення пулу талантів в умовах дефіциту).
2. **Trauma-Informed модернізація робочих процесів (35 балів):**
 - *Акустика та Сенсорика:* Розробіть інженерну програму зниження сенсорного перевантаження в агресивному середовищі будівельного майданчика. Які саме технологічні процеси, матеріали та системи оповіщення ви зміните або регламентуєте, щоб мінімізувати акустичні тригери (різкі удари, сирени кранів, гуркіт металу)?
 - *Психологічна ергономіка:* Детально опишіть концепцію, технічне оснащення та суворі правила використання «Тихої кімнати» (Sensory Room) у вашому будівельному містечку. Як ви будете навчати керівників середньої ланки (виконробів, майстрів бригад) правильно розпізнавати ознаки панічної атаки або сенсорного перевантаження у підлеглих-ветеранів та екологічно реагувати на них?
3. **Соціальна політика та Корпоративна етика (30 балів):**
 - *Інформаційна безбар'єрність:* Як ви модернізуєте і адаптуєте внутрішні інструкції з охорони праці (журнали інструктажів), складне програмне забезпечення (BIM/CAD) та комунікацію в робочих будівельних чатах для працівників із набутими порушеннями зору або слуху?

- *Етичний кодекс:* Сформулюйте 3 жорстких правила корпоративної етики вашого будівельного підприємства, які категорично забороняють гіперопіку, публічну жалість або нетактовні розпитування про бойовий досвід і травми колег. Соціологічно поясніть, чому справжня інклюзія в будівництві полягає саме в наданні рівних професійних вимог та рівних інженерних інструментів, а не в соціальній ізоляції чи поблажливості.

КОНТРОЛЬНІ ЗАПИТАННЯ ДО СЕМІНАРСЬКОГО ЗАНЯТТЯ 9

1. Поясніть принципову соціологічну різницю між застарілою "медичною моделлю" інвалідності та сучасною "соціальною моделлю" в контексті працевлаштування інженера з ампутацією на будівельне підприємство.
2. Що таке "Універсальний дизайн"? Чому пандус, збудований за принципом Універсального дизайну, є однаково корисним для ветерана на кріслі колісному, робітника з важким візком будматеріалів та вагітної співробітниці офісу продажів?
3. Чому розташування робочого столу диспетчера чи інженера спиною до відкритих дверей у штабі будівництва є грубим порушенням trauma-informed підходу?
4. Які акустичні тригери є найпоширенішими на будівельному майданчику, і які інженерні та управлінські рішення існують для їх мінімізації (назвіть мінімум три)?
5. Що таке "Тиха кімната" (Sensory Room), які до неї висуваються технічні вимоги (освітлення, звукоізоляція) та яка її головна психологічна функція на великому виробництві?